

SUOMEN SOSIALIDEMOKRATINEN PUOLUE
PUOLUETOIMIKUNTA

Mistä syystä sosialismi levisi Suomen maalaisväestön keskuuteen?

Mietteitä

Esittänyt

Jaakko Forsman

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö Otava

SUOMEN SOSIALIDEMOKRATINEN PUOLUE
PUOLUETOIMIKUNTA

Mistä syystä sosialismi levisi Suomen maalaisväestön keskuuteen?

Mietteitä

Esittänyt
Jaakko Forsman

Helsingissä
Kustannusosakeyhtiö Otava

*Anna Rikka.
19-11-39.*

Kustannusosakeyhtiö Otavan
Kirjapaino, Helsingissä, 1912

Lähetettäessäni nämä rivit julkisuuteen pyydän samalla saada lausua sulimmat kiitokset kaikille niille, jotka ovat neuvoilla ja tiedonannoilla edistäneet työtäni, erityisesti professori H. Gebhardille ja lak. kand. K. Haatajalle.

Helsingissä, syyskuulla 1912.

Tekijä.

U seimpain mielestä lienee vastaus kysymykseen: mistä syystä sosialismi levisi maalaisväestömme keskuuteen, itsestään selvä. Syynä sosialismin nopeaan leviämiseen maaseudullamme on, niin sanotaan, ennen kaikkea ollut se hurja ja häikäilemätön agitatsioni, jota sosialistien taholta suurlakon jälkeen maalaisväestön keskuudessa harjotettiin. Kieltämättä tämä kiihotus onkin puheena olevaa ilmiötä selitettäessä yhtenä vaikuttavana syynä huomioon otettava — ei missään maassa sosialistinen liike ole päässyt alkuun ilman ulkoapain tullutta yllytystä — mutta yhtä epäilemätöntä on, ettemme tällä vastauksella vielä ole päässeet pintaa syvemmälle. Ei kipinä saa vettä syttymään, mutta kuivan kankaan kyllä. Itse oioista ja agitatsionin alaisten kansankerrosten psykologiasta meidän on etsittävä suurten kansanliikkeitten syvimmat *sisäiset* syyt. Tietysti nekin, jotka panevat nyt kysymyksessä olevan seikan etupäässä sosialistisen agitatsionin laskuun, edellyttävät, että tällä kiihotustyöllä on täytynyt olla sopiva maaperä. Mutta mikä tämä maaperä on, mitkä ne olosuhteet ovat, joissa tämä agitatsioni saattoi niin hyvin menestyä, siitä ei ole ainakaan julkisuudessa näkyntä tyydyttävää selvitystä. Tavallisimmin sanottanee, että tänä maaperänä on ollut maalaisväestömme henkinen kehittymättömyys ja alhainen sivistyskanta, sen tietämättömyys ja herkkäuskoisuus. Mitä perää tässä väitteessä lieneekään — ulkomailta vakuutetaan, että maalaisväestön tietämättömyys on estänyt eikä edistänyt sosialismin leviämistä — varmaa on, ettei se näin ylimalkai-

sesti lausuttuna vielä paljoakaan selvitä. Noin puoli vuosisataa sitten maalaisväestömme oli vielä alhaisemmalla sivistyskannalla kuin nyt, mutta tuskin kukaan uskaltanee väittää, että sosialistinen agitatsioni jo silloin olisi voinut saavuttaa vastakaikua, vielä vähemmin yhtä suurta vasta-kaikua kuin se saavutti v:sta 1905 alkaen.

Viimeksi tekemästani huomautuksesta saammekin sopivimman lähtökohdan tutkimuksellemme. Jos nim. sosialistisella liikkeellä ei vielä 19:nneen vuosisadan keskivaiheilla ollut — luulen etempänä voivani näyttää sen toteen — menestymisen edellytyksiä, niin on maalaisväestömme ulkonaisissa oloissa ja sielunelämässä sen jälkeen täytynyt tapahtua tärkeitä muutoksia, joihin meidän on tutustuttava, jos tahdomme ymmärtää, mistä syystä sosialismi 20:nneen vuosisadan alussa pääsi niin suureen valtaan tämän väestön keskuudessa. Samalla tahtoisin erityisesti korostaa, ettei tässä riitä ainoastaan kehityksen karkeimpien ulko-piirteiden tuntemus, vaan että on selvitettävä myöskin kehityksen hienommat säikeet, ennen kaikkea ulkonaisten olojen vaikutus kansan sielunelämään ja tämän vaikutus ulkonaisten olojen muodostumiseen. Mutta juuri näiden sielullisten seikkain perille pyrkiminen tekee tällaisen tutkimuksen äärettömän vaikeaksi, koska se vain vähässä määrässä voi suorastaan nojautua historiallisiin todistuskappaleisiin: asiakirjoihin ja tilastoon. Tutkijan täytyy tällöin syvemmän kausaaliyhteyden selville saamiseksi etupäässä, ja varsinkin silloin kun on kysymys hänen oman aikansa tai läheisen menneisyyden tapauksista, turvautua omiin havaintoihinsa, niin miksenpä sanoisi siihen sisäiseen näkemykseen, jonka hän tavalla tai toisella on oloista saanut, esim. päätelmillä, joihin asioiden sisäinen *ratio* (järki) on hänet vienyt. Mitä erityisesti tähän viimeksi mainittuun menetelmään tulee, on kuitenkin huomattava, että vaikka loogillinen deduktioni olisi-kin itsessään aivan oikein tehty, se sittenkin saattaa viedä

erehdyksiin, syystä että elämässä, ihmistoiminnassa on itse asiassa hyvin vähän logiikkaa ja johdonmukaisuutta. Jos missään, niin tällaisen joukkopsykologisen tutkimuksen alalla tuntee liikkuvansa hyllyvillä hetteillä. Mutta vaikka niin onkin, täytyy ulkonaisten olojen ja kansan sielunelämän vuorovaikutuksista luoda itselleen jokin käsitys, jos ensinkään tahtoo historiallisen kehityksen kulkua ymmärtää. Ilman tällaista selvitystä jäävät varsinakin juuri murrosaikojen äkilliset ilmiöt, suuret, ikäänkuin maan povesta ilmoille ponnahtavat kansanliikkeet selittämättömiksi arvoituksiksi.

Erityistä vaikeutta tuottaa tämäntapaisessa tutkimuksessa myöskin se seikka, että on selvitettävä »kulttuuritiloja» ja sitä varten ilmiöiden lukemattomasta joukosta etsittävä ne, jotka ovat tyypillisiä, näille kulttuuritiloille todella luonteenomaisia. Tässä on väärien yleistämisen, generalisatsionien, vaara alituisesti tarjona, koska helposti saatamme erehtyä siitä, mikä on todella tyypillistä, mikä ei. Ja sitä paitsi, eikö tuon kirjavan ja alituisesti vaihtelevan elämän, todellisuuden puristaminen käsitteisiin, kangistaminen kaavoiksi, eikö jyrkkien rajaviivojen asettaminen sinne, missä on korkeintaan hienoja vivahduksia, eikö tämä taikki ole vääryyden ja väkivallan tekoa tälle samaiselle elämälle, eikö tällainen menettely ole poropeukalolla tunkeutumista elämän hienoista säikeistä kudottuun verkkoon. Saattaa niin olla, mutta tämä on kuitenkin ainoa keino, minkä avulla voimme päästä tiedollisesti hallitsemaan ilmiöiden moninaisuutta, sillä onhan kaikki tietäminen, kaikki käsittäminen juuri rajoittamista, puitteisiin panemista.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen ulkonaisiin piirteisiin nähden tuoda esiin uusia näkökohtia, vaan perustuu se tässä kohden yleensä siihen, mikä niistä on tunnettua. Monasti olen kuitenkin tullut huomaamaan, kuinka paljon tässäkin

suhteessa vielä on selvittämättä. Tähänastiset tutkimukset rajoittuvat esittämään maalaisoloja tai jotakin niiden puolta määrättynä ajankohtana, mutta koskettelevat hyvin vähän olojen kehitystä. Tutkimatta on vielä torppariolojen kehittyminen 19:nnellä vuosisadalla, talonpoikaistalouden kehittyminen samana aikana, muuta mainitsematta. Jos minulla olisi ollut käytettävänä tällaisia kehitystä valaisevia luotettavia lähteitä, olisin paljon suuremmalla varmuudella voinut suorittaa sen psykologisen erittelynkin, joka tässä kirjoituksessa on pääasiana. Että tämä erittely, tai sanoisinko yhtä hyvällä syyllä »konstruksioni», on hyvin puutteellinen ja ehkä erehdyttäväkin, sen olen sitä valmiimpi myöntämään kuin pitkin matkaa olen ollut tietoinen siitä, ettei maalaisolojen ja maalaisväestön tuntemukseni ole likimainkaan niin täydellinen kuin sen pitäisi olla, jotta voisin perinpohjin valaista käsiteltäväksi ottamaani kysymystä. Suurena puutteena täytyy pitää sitäkin, että hyvin vähän olen voinut ottaa huomioon eri osissa maata vallitsevat olojen erilaisuudet. Oikeastaan en voi tutkimuksestani sanoa juuri mitään muuta hyvää kuin että se on tehty *sine ira et studio*, ilman sivutarkoituksia — ja tämä ei todellakaan ole paljon. Kun nyt kaikesta huolimatta rohkenen laskea nämä mietteeni julkisuuteen, on itsestään selvä, etten suinkaan luule ratkaisseeni sitä tehtävää, jonka olen itselleni asettanut. Aikomukseni ei suinkaan ole tuoda tässä ilmoille ehdottomia »tieteellisiä totuuksia», vaan oikeastaan vain osoittaa, ettei kysymys ole niin yksinkertainen kuin ehkä luullaan, ja samalla esittää muutamia näkökohtia keskustelun pohjaksi. Toivomukseni on nim., että kirjoitukseni johdosta syntyisi asiata selvittävä mielipiteiden vaihto ja että asian tuntijat eri osissa maata ottaisivat lausuaksensa kysymyksestä, perinpohjaisemmin kuin tähän asti on tapahtunut, käsityksensä. Tällaisista perusteellisista lausunnoista asia paraiten selviäisi, ja ne olisivat sitä paitsi erittäin suotavat

sekä sosiaalipolitiikan kannalta että erityisesti myöskin vastaisen historian tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen. Olen nim. vakuutettu siitä, että sosialismin äkillinen ja laaja leviäminen maalaisväestömme keskuudessa on tulevaisuuden historian tutkijoissa herättävä erinomaista mielenkiintoa. Mitä lähteitä ja apuneuvoja heillä lieneekään käytettävänä, varmaa on, että heidän työtänsä suuresti helpottaisi tällaiset aikalaisten, omin silmin näkijäin lausunnot, jotka, vaikka olisivat yksipuolisiakin, antaisivat heille paljon elävämmän kuvan oloista kuin asiakirja- ja numerotiedot. Ehkäpä juuri tämä aika, jolloin jo kaikki voimme tyynemmin tätäkin kysymystä harkita, mutta jolloin toiselta puolen kaikki asianhaarat vielä ovat tuoreessa muistissa, olisi erityisen sopiva mahdollisimman objektiivisesti esitettyjen kuvausten antamiseen.

I

Koettakaamme siis ensin luoda itsellemme kuva siitä, minkälainen maalaisväestömme ja minkälaiset sen olot olivat 1830-, 40- ja 50-luvuilla. Ottamalla jakoperusteeksi maanomistuksen, huomaamme, että tässä väestössä silloin oli samat kaksi pääryhmää kuin tätä nykyä, nim. talolliset ja tilattomat, ja viime mainituissa aliryhminä torpparit, mökkiläiset (mäkitupalaiset), loiset ja palkolliset. Suurimman osan maalaisväestöä muodostivat talollisten ja torpparien ryhmät, siis maanviljelyksen varassa elävät. Savossa ja Karjalassa oli kuitenkin jo tähän aikaan lukuisa loisväestö. Tutkimustamme varten on nyt erittäin tärkeätä tietää, olivatko mainitut kaksi pääryhmää myöskin luokkia, s. o. varallisuutensa ja sivistyskantansa puolesta toisistaan tuntuvasti eroavia yhteiskunnallisia ryhmiä, joiden edut olivat ristiriitaiset ja jotka myöskin olivat tästä ristiriidasta tietoiset, ja oliko alimmalla varallisuus-

den asteella olevan tilattoman kohoaminen parempaan ja turvallisempaan taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen asemaan erityisen vaikeata.

Millaiset olivat talollisten ja tilattomien varallisuussuhteet? Maaomaisuuden arvo oli tietysti aikojen kuluessa noussut, mutta erittäinkin siihen katsoen että metsäin arvo silloin vielä oli mitätön tai hyvin pieni, oli maatilain pääoma-arvo nykyiseen verrattuna varsin vähäinen. Maatilain taloudellinen merkitys ainakin suurimmalle osalle talonpoikaisia maanomistajia lieene miltei yksinomaan ollut siinä, että ne antoivat heille varman toimeentulon, s. o. niin paljon että se riitti heidän ja heidän perheensä hengen pitimiksi, ja tähän ei tosiaan tarvittu paljon, sillä elämän vaatimukset olivat hyvin vähäiset. Kun silloinen talonpoikaistalous oli vielä melkein kokonaan luontoistalouden kannalla, ei kaivattu suuria rahatuloja. Ei ainostaan ravinto vaan myöskin vaatetus valmistettiin kotona saaduista raaka-aineista Kaupungista ostettiin pääasiassa vain rautaa ja suoloja, niin, kaiketi myös kahvia ja sokeria, mutta nämä olivat kuitenkin vielä tähän aikaan ylellisyystavaroita. Yleisemmin käytetty nautintoaine oli tänä kotitarpeenpolton aikana paloviina, joka samalla ainakin muutamissa osissa maata oli yksi talonpojan tulolähteitä.

Tällaisissa oloissa ei pienenpuoleisen maatilan omistajan taloudellinen toimeentulo voinut olla sanottavasti parempaa kuin riittävän ison torpan haltijan. Muitten tilattomain talous oli tietysti huonommalla ja epävarmemmalla kannalla, ja he tietysti ensimmäisinä saivat kokea erityisesti katovuosien seurauksia. Mutta huomattava on, että renkimiesten ja itsellisten oli nyt puheena olevana aikana verraten helppo päästä maahan kiinni, jos heissä vain oli jonkun verran tarmoa ja sitkeyttä. Kruununmetsissä oli runsaasti vaapata maata, jolle sai perustaa uutistaloja ja torppia. Rintamailla ei tosin enää ollut

vapaata maata, mutta uutistorppia sai kyllä vielä vanhoille viljelysseuduillekin raivata, ja tilojen arvon ollessa pienen saattoi toimelias torppari varmaan helposti päästä talon omistajaksikin. Että näitä kohoamisen tilaisuuksia myöskin käytettiin, todistaa se seikka, että maamme väenlisäys »1800-luvun kolmannelle kolmannekselle tapahtui maanviljelyksen ja uutisraivaustyön varassa, talojen ja varsinkin torppien lukumäärän suuresti lisääntyessä». ¹ Syyksi siihen, ettei Savon ja Karjalan loisiväestö tullut maahan kiinnitetyn väitteen kaskenpolttoa, »sillä sen kautta maanviljelijä käyttämättä vakinaista työväkeä, jota hän muuten olisi tarvinnut, tuli toimeen vain satunnaisella avulla kiireimmissä töissään keväällä, ja toiselta puolen tilattomat saivat kaskenpoltosta, jonka tulosta he antoivat jonkun osan eli n. s. osaviljan maanomistajalle, koko elätuksensa». Tärkeimpänä syynä oli varmaan tämän väestön erikoinen saamattomuus ja huolettomuus.

Mitä torpparien asemaan muuten tulee, niin se kyllä oli oikeudellisesti epävarma, ainakin sen johdosta että torpan-välipuheet tähän aikaan yleensä lienevät olleet suullisia. Mutta tämä ei suinkaan luullakseni merkinnyt sitä, että talonpoikaistiloilla asuvien torpparien asema myöskin tosiasiallisesti oli epävakainen. Sääntönä oli kai, että vuokra-aika oli pitkä, että torppari sai asua torppaansa koko elinkautensa ja että se hänen kuoltuaan meni perinnöksi hänen pojalleen. Kun vero pysyi pienenä, ja kun torppari metsän arvon ollessa mitättömän sai mielinmäärin haaskata metsää, ei hevin voinut syntyä etujen ristiriitaa. Tietysti silloinkin sattui riitoja ja rettelöitä — tapahtui varmaan häätöjäkin — mutta ne johtuivat puhtaasti yksilöllisistä syistä; talollisen ja torpparin keskinäisen aseman vastakohtaisuus piili alhaisen talouskannan johdosta vielä pinnan alla, oli potentsiaalinen, ei aktuaalinen.

Samaten kuin toiselta puolen torpparien (ja mökkiäisten) ja talollisten, samaten näyttävät myöskin viime-

mainittujen ja heidän palkollistensa suhteet olleen hyvät ja sopuisat. Ei voine edes sanoa, että talonpoikaistaloissa olisi pahasti eksploateerattu, riistetty alustalaisten ja palkollisten työvoimaa. Kesäinen työpäivä oli kyllä tavattoman pitkä, mutta talvinen sitä lyhempi; työnvauhti oli taas varmaan aina erinomaisen hiljainen, niin että työ ei liene asianomaisista tuntunut kovin rasittavalta, ja raatoihan sitäpaitse isäntäkin useimmiten torppariensa ja renkiensä kanssa pellolla. Isäntäväen ja palkollisten suhteet olivat vielä yleensä patriarkaalisella kannalla. Palvelijan oli kyllä ehdottomasti toteltava isäntäänsä, mutta hän luettiin samalla perheeseen kuuluvaksi ja »häntä kohdeltiin samanarvoisena ihmisenä kuin talonväkeäkin». Tämä perheeseen kuuluvaisuuden tunto vakaantui palvelijoissa sitä helpommin kuin yleensä lienee ollut »tavallista, että palvelijat pysyivät paikassaan useita vuosia, jopa kymmeniä». Tasa-arvoisuuden tuntoa oli omansa ylläpitämään sekin seikka, ettei ainoastaan torpparien vaan myöskin palkollisten joukossa usein oli talollistenkin lapsia, joiden oli täytynyt lähteä köyhistä kotitaloistaan hakemaan toimeentuloaan muualta, tai jotka oli palvelijan asemaan saattanut tähän aikaan vielä jossain määrin voimassa oleva palveluspakko, minkä mukaan talollistenkin lasten, jos niitä oli enemmän kuin talossa lain mukaan sai olla työvoimaa, oli mentävä palvelukseen.²

Hyvin kuvaavaa silloisille oloille on tuo itsessään vähäpätöiseltä näyttävä seikka, että isäntäväki yleensä asui samassa tuvassa ja söi samassa pöydässä kuin palvelijatkin. Samalla kuin se on lisätodistuksena siihen, että isännät eivät pitäneet palvelijaitansa itseänsä halvempina, se myöskin osoittaa, että jokapäiväiset elämäntavat olivat maalaisväestön eri ryhmillä samanlaiset. Vaikka talollisten ja heidän palkollistensa varallisuussuhteissa tietysti olikin eroa, niin tämä erotus ei *näkyntynyt* ulkonaisesti. Tarpeet olivat, niinkuin jo on huomautettu, pienet. Tosin

valitettiin tähän aikaan, niinkuin monasti aikaisemminkin, että ylellisyys oli leviämässä rahvaan keskuuteen, mutta näitä valituksia tuskin voi ottaa varsin vakavalta kannalta, ja mikäli niissä oli perää, niin ne kai kohdistuivat kaikkiin maalaisväestön ryhmiin, eivätkä yksinomaan johonkin erityiseen, esim. talollisten ryhmään.

Hiukan toisenlaiset mahtoivat olot kuitenkin olla suurtila-alueella: Turun- ja Porinläänessä, Uudellamaalla ja Hämeessä. Täällä varmaan jo tähän aikaan osa talollisia kohosi varallisuutensa puolesta ehkä suuressakin määrässä ja jossakin määrin myöskin elintapojensa puolesta muun maalaisväestön yläpuolelle. Puhuttiinhan jo silloin »talonpoikaisylimyksistä», joita oli tavattavissa varsinkin Hämeen ja Satakunnan »rusthollarien» joukossa ja jotka eivät mielellään suoneet, että heidän poikansa ja tyttärensä menivät naimisiin köyhän kansan lasten kanssa. Näitä arvattavasti J. V. Snellmankin etupäässä tarkoittaa, kun hän v. 1857 — siis nyt puheena olevan ajan tämänpuoleisella rajalla — kirjoittaa: »Kieltämätöntä on, että talolliset useilla paikkakunnilla ovat etuoikeutettuna ylimystönä. Sääntönä ei tosin liene, ettei talollinen itse tekisi työtä, mutta useissa seuduissa se kuitenkin on tavallista. Monin paikoin hän tosin tuskin elää paremmin kuin päiväläinen, mutta nekin seudut ovat lukuisat, joissa jonkinlainen ylellisyys vallitsee talollisen asunnossa, vaatteissa, ajokaluissa, pidoissa, harvimmin jokapäiväisen elämän ruoassa ja juomassa.»³

Mutta sielläkin, missä ehkä oli suurempi ero varallisuussuhteissa, oli tasoittavana kohtana sivistyskannan yhtäläisyys, s. o. sivistyskanta oli kaikilla sekä talollisilla että tilattomilla yhtä alhainen. Samaten kuin aineelliset, olivat henkisetkin tarpeet pienet, ja ne tyydytti täydellisesti kirkko tai joku hengellinen liike, sellainen kuin esim. juuri nyt puheena olevana aikana voimakkaasti esiintyvä herännäisyys. Lukemisen ja katkismuksen taito oli

melkein kaikilla korkeimpana henkisenä saavutuksena. Harvassa olivat ne, ehkä useimmiten kyllä talollisten ryhmään kuuluvat henkilöt, jotka olivat kyenneet sen ajan niukasta suomenkielisestä kirjallisuudesta hankkimaan itselleen laajempia tietoja ja avarampia henkisiä näköaloja. Mitään sanottavaa yleisten asiain harrastusta ei ollut eikä voinut olla aikana, jolloin julkinen elämä vielä oli lamassa, jolloin valtiopäiviä ei kutsuttu kokoon ja kunnallinen elämä oli kehdoissaan.

Huomaamme siis, että maalaisväestömme keskuudessa tosin oli olemassa jonkunlaiset luokkajaon puitteet, mikäli toisella puolella oli maata omistava väestö, toisella puolella lisääntymässä oleva tilattomien joukko. Mutta ei ollut vaikeasti ylipäästäviä luokkarajoja, ei ollut sanottavaa etujen ristiriitaa eikä siis jyrkkää luokkavastakohtaisuutta. Arvattavasti ei myöskään yleensä ollut mitään luokkatuntoa puolella eikä toisella, lukuun ottamatta suur-talollisia, varsinkin suurtila-alueen talollisia, jotka kyllä varmaan pitivät itseänsä ylemmällä yhteiskunta-asteella olevina. Yleistä yhdenvertaisuuden tuntoa piti joka tapauksessa voimakkaasti yllä samanlainen sivistyskanta ja samanlaiset elämäntavat. Sanalla sanoen, yhteiskunnallisessa suhteessa maalaisväestömme vielä tähän aikaan oli paljon yhtenäisempi, homogenisempi joukko kuin 20:nneen vuosisadan alussa.

Selvää on, ettei tällaisissa oloissa tyytymättömyys pääsyt versomaan, ja selvää on myöskin, ettei tässä olisi ollut suotuisaa maaperää sosialismille, jonka leviäminen on ollut mahdollinen vain siellä, missä on ollut todellisia luokkavastakohtia, taloudellisten etujen ristiriitaa ja toisen luokan suurta taloudellista riippuvaisuutta toisesta.⁴

Mutta olihan, sanotaan ehkä, Suomessakin jo tähän aikaan olemassa luokkavastakohtaisuus suomalaisen rahvaan ja ruotsia puhuvan herrassäädyn välillä. Niin, mutta olikohan tämä »vastakohtaisuus» todellista luokkavasta-

osaksi perustui silloisten olojen ja erityisesti juuri silloisen maalaiselämän erikoiseen sävyyn.

Saattaa sanoa, että silloisten maalaisolojen luonteenomaisimpia tunnusmerkkejä oli niiden suhteellinen liikkumattomuus, stabilisuus. Ulkonaiset olot, elämänmuodot ja tavat olivat eräissä suhteissa sellaiset, jollaiset ne olivat olleet vuosisatoja. Muutoksia oli tosin niissäkin aikojen kuluessa tapahtunut, mutta nämä muutokset olivat joko itsessään vähäpätöisiä tai, jos ne olivat tärkeämpiäkin, niin ne olivat tapahtuneet niin vähitellen, että ne eivät sanottavasti tuntuneet yhden sukupolven tajunnassa, eivätkä siis olleet voineet poistaa maalaiselämältä ainakaan rahvaan tietoisuudessa sen stabilisuuden leimaa, sitä vähemmän kuin kansalla ei yleensä ollut muistotietoja menneisyydenkään tapauksista, paitsi sellaisista, jotka olivat ihan poikkeuksellista laatua (esim. sotatapauksista)⁶. Huomattavin muutos oli kai asutuksen laajeneminen rintamailta erämaihin. Mutta tämäkin tapahtui hiljaa ja tasaisesti, ja vielä hitaammin levisivät uudet elämäntavat ja uudet viljelystavat. Myöskin yhteiskuntajärjestys oli vuosisatoja pysynyt samanlaisena. Kaikki tämä ynnä kansan passiivinen luonne oli omansa antamaan rahvaan elämäntähtäykselle, sen yhteiskunnallisille vaistoille jyrkästi vanhoillisen, konservatiivisen ja samalla fatalistisen sävyn. Kansaan täytyi väkisinkin juurtua se käsitys, että tällainen liikkumattomuus varsinkin juuri yhteiskuntajärjestyksen alalla kuului Jumalan asettamaan maailmanjärjestykseen. Siihen kuului ennen kaikkea, että piti olla esivalta, jota oli kunnioitettava ja ehdottomasti toteltava, esivalta, joka rankaisi, mutta joka myöskin palkitsi ja isällisesti valvoi uskollisten alamaisten parasta; sen lähimpänä persoonallisena ilmentymuotona oli kansan silmissä joku ankara kruununmies, tavallisimmin pitäjän nimismies. Siihen kuului myöskin, että piti olla herroja ja talonpoikia, rikkaita ja köyhiä. Jokaisen tuli olla tyyty-

väinen kohtaloonsa ja siihen asemaan, minkä Jumala oli hänelle antanut. Näin opetti myöskin kirkko, ja kuinka syvälle tämä »maailmankatsomus» oli piintynyt tämän ajan ihmisiin, sen osoittaa mielestäni paraiten se nöyryys ja passiivisuus, millä rahvas kato- ja nälkävuosina alistui kovaan kohtaloonsa. Vasta tämä fatalistinen katsomustapa tekee ymmärrettäväksi, mitenkä nuo nääntyvät laumat saattoivat joukottain sortua kuoliaaksi teiden var- sille yrittämättäkään ryhtyä käyttämään väkivaltaa ja oman käden oikeutta. Niin kauan kuin tällainen käsitys- kanta oli vallalla, ei ahtaissakaan oloissa saattanut helposti syntyä tyytymättömyyttä, ei ainakaan voimakasta ja toimintaan viepää tyytymättömyyttä olemassa olevaan yhteiskuntajärjestykseen. Täytyi mennä rahvaan sortami- sessä niin pitkälle kuin paikoittain mentiin Itä-Suomen lahjoitusmailla, ennenkuin sen kärsivällisyyden mitta tuli täyteen.

Ainakin talollisten ja tilattomien keskinäiset välit olivat siis, jos edellä esitetty kuvaus pitää paikkansa, 19:nnen vuosisadan keskivaiheilla hyvät ja sopusointuiset. Mutta huomattava on, että tämä »yhteiskunnallinen rauha» johtui etupäässä ihmisten ja olojen kehittymättömyy- destä. Tästä kaiken alkuperäisyydestä oli toiselta puolen seurauksena, ettei maalaisväestömme elämä itsessään nykyajan kannalta katsoen ollut erinomaisen ihanteellista. Kun talous, tekniikka, kulkuneuvot ja sivistys olivat alhai- sella kannalla, olivat ihmiset paljon enemmän kuin tätä nykyä riippuvaiset esim. luonnon oikuista. Jos tuli kato- vuosi tai vain huono vuosi, oli puute ja hätä heti edessä, ja mitä sekä tilalliset että tilattomat saivat kärsiä sellaisina vuosina, sitä nykyinen nuorempi polvi osaa tuskin kuvi- tellakaan.

Ne vuosikymmenet, joiden maalaisoloja edellisessä luvussa on koetettu haahmotella, ovat Suomen maaseudun historiassa pitkän, mailleen menevän ajanjakson päätekohta. 1860-luvulta lähtien alkoi koko maamme ja erityisesti myöskin maaseutumme oloissa uusi kehityskausi. Rautatiet alkoivat halkoa sydänmaitamme, höyrylaivoja ilmestyi suurten ja pienten järviemme kulkuväylille, maaseutu alkoi päästä pois eristetyistä asemastaan. Suurten katovuosien jälkeen tapahtui vähitellen muutos maataloudessamme, meijeritalous ja voimaperäisempi viljelys voittaa alaa; tukkiliike saa vauhtia. Maakauppiaat alkoivat pystyttää puotejaan, esiintyen uusien tarpeitten herättäjinä. Kansakouluja ruvettiin perustamaan ja sanomalehtiä alkoi levitä syrjäisimpiin sopukkoihin; syntyi maanviljelys- ja meijerikouluja, maamies- ja nuorisoseuroja; kansanopistot aloittivat toimintansa. Uusi ja uudenaikainen elämä alkoi herätä maaseudun jäykistyneissä oloissa. Niin, ja onhan tämä aika sitäpaitse suomenkielisten oppikoulujen syntymäaika, suomalaisuuden rientojen, valtiolisten ja kunnallisten harrastusten nousuaika, julkisen elämän heräämisaika. Myöskin teollisuus vilkastui huomattavasti ja alkoi vetää puoleensa pääomaa ja ihmisiä.

Mitä kaikki tämä on vaikuttanut maalaisväestöömme ja sen oloihin, miten se puolestaan on näitä vaikutuksia vastaan »reageerannut»?

Mitä ensinnäkin maalaisväestön varallisuuteen tulee, niin myönnettänee, että se on yleensä kohonnut viime vuosikymmenien kuluessa. Maan ja metsän arvon kohoaminen merkitsee talollisten varallisuuskannan tuntuvaa nousua. Samaan suuntaan, vaikka vähemmässä määrässä, on vaikuttanut voimaperäisempi viljelys ja karjanhoidon parantuminen. Tosin talolliset tukkiliikkeen alkuaikona, 1860- ja 70-luvuilla varsinkin, myivät metsänsä polku-

hintaan ja hyvin yleisesti kuluttivat metsärahansa turhuuteen ja yllelliseen elämään, mutta tässä kohden tapahtui vuosisadan loppupuolella muutos. Talolliset oppivat aikaa myöten arvostelemaan oikeammin metsiensä arvoa; metsärahat vietiin pankkeihin korkoa kasvamaan tai niillä maksettiin entisiä velkoja ja pantiin toimeen laajennuksia ja parannuksia maataloudessa. Nousu ei tietysti kaikkialla ollut yhtä tuntuva. Varakkaiden tai hyvästi toimeentulevien talollisten rinnalla oli tietysti sangen paljon huonosti toimeentulevia ja pahasti velkaantuneita.

Tämän kehityksen mukana sai raha talonpoikaistaloudessa entistä paljon suuremman merkityksen. Vanha luontoistalous ei tietysti hävinnyt, mutta antoi kuitenkin yhä enemmän sijaa rahataloudelle. Talollinen tarvitsi nyt entistä enemmän rahaa, pääomaa, tyydyttääksensä voimaperäisemmän taloutensa vaatimuksia, hankkiaksensa koneita, apulantoja, siementä, karjaa, rakentaaksensa uusia talousrakennuksia y. m., työvään palkkaamiseksi ja velkojensa korkojen ja yhä kasvavien kunnallisverojen maksamiseksi. Myöskin lisääntyneiden persoonallisten tarpeiden tyydyttämiseksi — nautintoaineisiin, vaatetukseen, huonekaluihin, kirjallisuuteen y. m. — meni nyt monta vertaa enemmän rahaa kuin ennen. Saadaksensa kaiken tämän rahan irti talollisen täytyi entistä enemmän tuottaa myyntiä varten ja hoitaa tilaansa kuin liikeyritystä, hänen täytyi koettaa tehdä laskelmia ja katsella taloudellisia toimiansa kannattavaisuuden kannalta. Erehdynkö siis, jos sanon, että mitä tärkeämmäksi raha kävi talonpoikaistaloudessa, sitä enemmän alkoi voittoon tähtäävä, järkiperäisiä menettelytapoja vaativa — *sit venia verbo* — kapitalismi ja kapitalistinen henki tietoisesti tai tiedottomasti tunkeutua talonpoikaiseenkin maatalouteen, niinkuin se jo varmaan aikaisemmin oli päässyt valtaan herraskartanoitten taloudessa. Rahvaanmiehelle ominainen tapa katsella kaikkia asioita taloudellisen hyö-

dyn kannalta sai tästä kehityksestä voimakasta vahvistusta.

Myöskin tilattomien taloudellisesta asemasta voinee ylikantaan sanoa, että se nyt kysymyksessä olevana aikana parani entisestään. Palkollisten palkat ja työpalkat yleensä kohosivat tuntuvasti, eivätkä rahan arvon alenemisen johdosta ainoastaan nimellisesti, vaan myöskin todellisesti. Varsinkin tukkityöt lisäsivät työansion tilaisuutta ja maaseudulta vauhtiin pääsevä tilattomien pois siirtyminen helpotti maalle jääneiden toimeentuloa. Sanoetaan, että monessa pitäjässä on säästöpankeissa paljon tilattomienkin rahoja. Mutta toiselta puolen on huomattava, että elämä alkoi maaseudullakin kallistua, lopulta ei enää polttopuitakaan saanut kerätä ilmaiseksi metsistä, ja lisäksi yhä suuremmat tilattomien joukot joutuivat satunnaisen työansion varaan. Tämä teki tietysti heidän toimeentulonsa epävarmaksi, ja se seikka, että asianomaiset itse, niinkuin erityisesti Kuopionläänin loisiväestö, ovat huolettomia ja kykenemättömiä järjestämään talouttaan, vaikutti, satunnaisista hyvistä työansioista huolimatta, että laajoissa tilattomien piireissä yhä edelleen vallitsi äärimäinen köyhyys.⁷ Sitä osoittaa m. m. sekin, että Mikkelin, Kuopion, Viipurin ja Hämeenkin lääneissä tuntuvasti suurempi osa vakinaiseen työhön kiinnittämättömyydestä tilatonta väestöä oli ilman omaa asuntoa ja että tilattomien asunto-olot muutenkin olivat mitä viheliäisimmät.⁸

Miten korkeaksi tilattomien talouskannan nousua arvioitaneekin, joka tapauksessa kasvoi talollisten varallisuus nyt puheena olevana aikana paljon suuremmassa määrässä kuin tilattomien, niin että tässä suhteessa tapahtui huomattava, silmään pistävä eriytyminen, differentsi-eraantuminen. Paljon arveluttavampi seikka oli kuitenkin se, että huolimatta tilattomien taloudellisen toimeentulon mahdollisesta parantumisesta heidän yhteiskunnal-

linen asemansa eräässä toisessa suhteessa tuntuvasti huonontui, nim. mikäli oli kysymys mahdollisuudesta päästä kohoamaan itsenäisempään ja turvallisempaan asemaan.

Liian nuorena poismennyt Aksel Warén on teoksesaan »Torpparioloista Suomessa» perusteellisesti käsitellyt n. s. torpparikysymystä sellaisena kuin se esiintyi viime vuosisadan lopulla. Minun täytyy kuitenkin valittaa, ettei tässä teoksessa ole esitetty torpparilaitoksen kehitystä 19:nneen vuosisadan kuluessa, sillä juuri tämän kehityksen tunteminen olisi tämän tutkielman kannalta katsoen erinomaisten tärkeä. Edellyttämällä että se kuva, minkä olen edellisessä luvussa piirtänyt aikaisemmista torpparioloista, on ainakin pääasiassa oikea ja vertaamalla sitä siihen kuvaukseen, minkä Warén antaa torpparien asemasta vuosisadan lopulla, lienee kehitykseen kulku ainakin siellä, missä torpparikysymys esiintyi polttavimpana, ollut seuraava: Mitä enemmän uuden taloudellisen kehityksen ja intensiivisemmän taloudenpidon mukana taloudellinen aisti, kapitalistinen henki pääsi valtaan talollisissa, sitä enemmän he koettivat saada myöskin torpista ja torppareista itselleen etua. Vuokraa, joka ennen oli ollut pieni, pyrittiin monin paikoin korottamaan entistä suuremmassa määrässä ja samalla tekemään epämääräiseksi. Erittäin kuvaavaa on, että n. s. käsi- eli ostarahan otto oli, jos saamme uskoa Warénia, eräissä osissa maata leviämään päin. Käsiraha on jonkinlainen torppaanpääsymaksu, josta torpan vastaanottaja suoritti torppaan tullessaan tavallisesti osan ja loput määräajan kuluessa ja joka saattoi olla varsin suuri, useita satoja, jopa toista tuhatta markkaa. Warénin tutkimalla alueella se esiintyi melkein kaikkialla Hämeessä ja Satakunnassa ja myöskin Uudenmaan länsi-osassa; yleisin se näytti olevan Keski-Suomessa ja Keski-Satakunnassa. Tunnettua on, että sitä otettiin vielä muuallakin. Käsiraha ei ollut käytännössä herraskartanoissa eikä sanottavasti suurtalollistenkaan tiloilla. Sitä paitse sitä Waré-

nin mukaan ei tiettävästi maksettu uutistorpan paikasta, vaan raivatusta ja jo asutusta torpasta.⁹ »Mikä siis on antanut hintaa paikalle, josta ennemmin ei olisi maksettu mitään hintaa»? — kysyy Warén ja vastaa: »Uutisviljelijän raskas työ erämaassa. Ja mikä on korottanut käsi- rahaa seuraavaan kertaan? Taaskin torpparin työ. Käsi- raha on siis kokonaan torpparin työn tulos; isännän osuus siinä on, että hän on odottanut». Tämän mukaisesti Warén antaa käsirahasta seuraavan määrittelyksen: »Käsiraha on torpparin työn arvo, jonka talollinen omistaa itselleen myymällä (torpparin) työn tuloksen toiselle torpparille». Tällainen toisen työn tulosten itselleen riistäminen on todellakin kapitalismia tämän sanan pahimmassa, s. o. sosialis- tien käyttämässä merkityksessä. Korvauksen suorittami- sesta torpparille hänen torppaan tekemistään parannuk- sista sen sijaan ei ollut puhuttakaan. Tällaista hyvitystä hän saattoi korkeintaan saada n. s. siirtorahan muodossa, myymällä vuokraoikeutensa toiselle, mutta tästä siirto- rahastakin isännät pyrkivät anastamaan melkoisen osan. Kun käsirahaa vuokra-ajan loppuessa voitiin vaatia myös- kin vanhalta torpparilta itseltään tai hänen pojaltaan, ja näiden siis olisi ollut maksettava talolliselle korvaus omista tekemistään parannuksista, oli seurauksena, että asian- omaiset mieluummin lähtivät torpasta.¹⁰ Joka tapauk- sessa oli käsirahajärjestelmä torpparin taloudelle epä- edullinen.

Vuokran korottaminen oli muuttuneisiin olosuhteisiin nähden useimmissa tapauksissa varmaan varsin oikeutettu toimenpide. Arveluttavampi seikka oli, että torpparien asema alkoi tulla entistään epävarmemmaksi sen johdosta että vuokra-aikaa pyrittiin lyhentämään ja että kontrah- teihin otettiin häälyviä ja venyviä määräyksiä. Kun maan pääoma-arvo yhtenään nousi ja maan käyttämismahdolli- suudet lisääntyivät, eivät talolliset vilkasliikkeisillä seu- duilla tahtoneet sitoa käsiään pitkäaikaisilla välipuheilla;

osaltaan vaikutti vuokra-ajan lyhentämiseen myös käsi-
raha, sillä mitä lyhempi vuokra-aika oli, sitä useammin
isäntä sai käsirahaa. Näin ollen ei torppareilla ollut niin
kovin paljon hyötyä siitä, että suullisten sopimusten sijaan
alkoi tulla kirjallisia. Herraskartanoissa oli torpparien
asema jo vanhastaan turvaton ja pysyi nyt kysymyksessä
olevana aikanakin vielä epävarmempana kuin talollis-
torpparien asema. He olivat yleensä milloin hyvänsä irti-
sanottavissa ja sen johdosta kokonaan tilanomistajan kä-
sissä.

Torpparien epävakainen asema vaikutti tietysti hai-
tallisesti heidän talouteensa. »Kun torpparit työskentele-
vät näin epävarmoissa oloissa», sanoo Warén, »on turha
odottaa, että he uhraisivat torppansa hyväksi kaikki
varansa ja kykynsä. Ainoastaan silloin kun torpparilla on
pitempiaikainen luja kontrahti, saattaa hän uhrata enem-
män viljelykseensä, toivossa että hän itse ehtii nauttia
työstään. Lyhytaikaisilla kontrahdeilla, ylössanomisilla
ja suullisilla välipuheilla asuvat torpparit sitä vastoin
ainoastaan harvoin voivat saavuttaa taloudellista itsenäi-
syyttä». Jos tästä tekisimme sen johtopäätöksen, että
näissä oloissa elävien torpparien taloudellinen toimeentulo
yleensä oli perin huono, niin erehtyisimme kuitenkin
suuresti. Totta puhuen ovat heidän joukossaan sittenkin
olleet tilattoman väestön vauraimmat eläjät.

Oli kyllä yksityisiä tiloja, jopa kokonaisia paikkakuntia,
joissa torpparin hallinto-oikeus oli pitempiaikainen ja
vakava, ulosteot tarkasti määrätty ja kooltaan vähäiset,
mutta tällä vanhanaikaisella kannalla olot kaiketi olivat
säilyneet etupäässä vain kehityksessä takapajulle jääneissä
seuduissa, ja saattaa syystä kysyä, eikö kehitys näissäkin
seuduissa asiain pakosta ollut horjahtamassa ylläesitet-
tyyn torppareille epäedulliseen suuntaan. En ota ensin-
kään lukuun niitä harvoja yksityisiä maanomistajia, jotka
osasivat katsella torpparikysymystä avarammalta näkö-

kannalta ja järjestää suhteensa torppareihin noudattamalla periaatetta »torpparin turvallisuus on maanomistajan eduksi».

Uuden taloudellisen kehityksen mukana talollisten ja torpparien keskinäisessä asemassa piilevä vastakohtaisuus siis kävi todelliseksi. Rärkeimmin se ilmeni talollisten ja torpparien vastakkaisissa eduissa metsänkäyttöön nähden. Torpparien harjoittama »metsänhaaskaus», joka kuitenkin tavallisesti perustui kontrahtien heille myöntämään, jotenkin vapaaseen metsänkäyttöön, tuotti metsien arvon ruvettua nousemaan tuntuva vahinkoa talollisille, antoi aiheutta alituisen kahnaukseen ja muodostui varsinaiseksi »talollisten torpparikysymykseksi». Tämä oli todellakin vakava taloudellinen kysymys, ja pani talolliset miettimään, oliko torpparilaitos ensinkään taloudellisesti kannattava ja oliko sitä edelleen ylläpidettävä. Tästä ja myöskin muista syistä — esim. siitä että talolliset alkoivat moittia torppareita huolimattomiksi ja laiskoiksi — talolliset eivät enää monin paikoin olleet halukkaita antamaan maata uutistorppien raivaukseen, vaan rupesivat hävittämään jo ennestään olemassa olevia torppiakin. V:n 1865 jälkeen ei torpparien luku enää kasvanutkaan likimainkaan niin nopeasti kuin sitä ennen ja 1890-luvulta lähtien se virallisen, tosin hyvin epäluotettavan tilaston mukaan rupesi vähenemään.¹¹ Ehkä olisi torppia yhdistetty vieläkin enemmän taloihin, ellei voimaperäisemmän maanviljelyksen kasvava työtarve olisi tehnyt torpparien varmasti saatavissa olevaa työvoimaa kaikesta huolimatta maanomistajille arvokkaaksi.

Tämä torpparien luvun väheneminen tai ainakin hidas kasvaminen ja torpparien aseman epävarmentuminen oli nyt erinomaisen tärkeä ja laajakantoinen seikka, sillä se ei tietänyt ainoastaan torpparien vaan koko tilattoman väestön yhteiskunnallisen aseman huonontumista. Torppariksi pääseminen oli tilattomille tehnyt ennen mahdolli-

seksi saavuttaa verraten hyvän toimeentulon ja johonkin määrin itsenäisen taloudellisen aseman; moni tilaton oli sitä tietä myöten voinut kohota talolliseksikin.¹² Tämä tie alkoi nyt salpautua, tai jos olikin vielä tilaisuutta päästä torppaan, niin se ei ollut enää houkuttelevaa; tilattomat eivät olleet enää erityisen halukkaita käyttämään tätä mahdollisuutta, koska torpparin epävarma asema ei tarjonnut riittäviä takeita taloudellisen itsenäisyyden saavuttamisesta.¹³ Samalla vaikeutui myöskin asettuminen kruununmaille ja uusilla lainsäännöksillä mahdolliseksi tehty palstatilojen perustaminen ei ottanut nyt puheenalaisena aikana päästäksensä vauhtiin, sillä talolliset eivät olleet halukkaita luovuttamaan osia tiluksistaan itsenäisiksi tiloiksi. Seurauksena oli, että samaan aikaan kuin torpparien luku kasvoi hiteasti ja lopulta ehkä rupesti vähenemään, vakinaiseen työhön kiinnittämätön tilaton väestö alkoi voimakkaasti lisääntyä.¹⁴ Ja kuitenkin asui tässä väestössä yhä edelleen harras halu päästä maahan kiinni. Sitä osoittaa m. m. tuo juuri tähän aikaan torppareissa ja muissa tilattomissa vahvasti levinnyt usko, että piakkoin oli odotettavissa maanjako, jonkinlainen uusi »isojako, jossa talollisten liikoja maita annettaisiin jokaiselle, ken niitä vain halusi».¹⁵

Meidän alkuperäisellä kannalla olevaan »maalaiskapitalismiimme» nähden voi siis todeta tuon kaikelle kapitalismille ominaisen tendenssin saattavat työtätekevän kansanluokan taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti epävarmaan ja riippuvaiseen asemaan. Erittäin silmäänpistävällä tavalla on tällaista »eksistenssin» epävakaisuutta eräissä maanosissa sirotellut ympärilleen tukkiyhtiöiden maanostojen muodossa maalaisoloihin tunkeutunut kaupallinen ja teollinen suurkapitalismi tekemällä talollisia talottomiksi, torppareita torpattomiksi, mökkiläisiä mökittömiksi.

Äsken esitettiin, mitenkä talolliset, etenkin pienempäin talojen omistajat, koettivat erällä paikkakunnilla käsi-

rahan muodossa riistää torppareilta heidän torppiinsa pane-
man työn tuloksia. Toiselta puolen taas pyrittiin entistä
enemmän eksploateeraamaan sitä työtä, mitä torpparit,
muut alustalaiset, päiväläiset ja palkolliset tekivät itse pää-
tiloilla. Tämä huomautus koskee etupäässä herraskarta-
noita, joissa torpparien vuokran pääosana vanhastaan oli
ollut juuri työvero. Warén kertoo, että kun hän eräässä
kokouksessa Etelä-Hämeessä, johon oli saapunut joukko
erään suuren herraskartanon alustalaisia, esitti torpparien
mietittäväksi, mitä he itse katsoisivat tärkeimmäksi paran-
nukseksi asemassaan, niin kokous yhtyi yksimielisesti vas-
taamaan: »siitä olisi paras apu, jos laki tulisi sellaiseksi, että
hevosella ei saa kuorman kanssa juosten ajaa». Tämä vas-
taus osoittaa hyvin kuvaavasti, että herraskartanoissa, joissa
lisäksi ylipäiväintekovelvollisuus oli rajaton, oli ruvettu
vaatimaan entistä paljon vauhdikkaampaa työtä, huoli-
matta siitä että kesäinen työpäivä oli pysytetty yhtä luon-
nottoman pitkänä kuin ennen, ruoka-ajat mukaan luet-
tuina 15-, 16-, 17-, jopa useampituntisenakin. Se työpäi-
vän lyhennys, minkä eräissä Etelä-Suomen herraskarta-
noissa tämän vuosisadan alkuvuosina tapahtuneet torp-
parilakot saivat aikaan, oli siis ehdottomasti tarpeen vaa-
tima. Warén huomauttaa, että talonpoikaistaloissa työ
oli monta vertaa veltompaa, ja niin epäilemättä olikin laita,
mutta uskaltaisinkin kuitenkin väittää, että mitä intensiivi-
semmäksi taloudenpito kävi talonpoikaistaloissa, mitä
enemmän niissäkin kannattavaisuutta täytyi pitää silmällä,
sitä voimaperäisemmäksi täytyi työnkin muuttua. Kun
talolliset valittivat, että torpparien työ oli hidasta ja vasta-
hakoista, niin tämän ei suinkaan aina tarvinnut merkitä
sitä, että torpparit olisivat olleet sen laiskempia kuin
ennenkään; syynä isäntien moitteeseen oli ehkä oikeastaan
se, että he itse, ainakin isommilla tiloilla, olivat ruvenneet
kaipaamaan jontuisampaa työtä. Että näin todellakin oli
laita, siihen viittaa mielestäni se seikka, että talonpoikaistaloissa

tiloillakin on sittemmin työaikaa lyhennetty. Vai vaikut-
tiko tämän muutoksen vain herraskartanoitten esimerkki,
tai oliko sekin yksi noita suurlakkoaikojen »yllätyksiä ja
erehdyksiä» ja vailla reaalista pohjaa?

Myöskin isäntien ja palkollisten keskinäisissä väleissä
tapahtui aikaa myöten huomattava muutos. Entinen patri-
arkaallinen suhde alkoi höltyä ja isännät alkoivat katsoa
suhdettansa palvelijoihin yksinomaan työnantajan kan-
nalta. Palvelijaa ei enää pidetty ainakaan samassa mää-
rässä kuin ennen perheeseen kuuluvana, ja paikasta toi-
seen siirtyminen tuli tavalliseksi. Vallalle pääsi entistä
vieraampi ja kylmempi suhde, jonka osoituksena oli sekin,
että isäntäväki alkoi asua ja syödä erillään palvelijoista.
Tasa-arvoisuuden tunto hälveni; itse palvelijana-oloa ruve-
ttiin halveksimaan. Talollisten lapset eivät enää mielellään
menneet palvelukseen, sitä vähemmin kuin vanha palvelus-
pakkokin oli lakannut, ja tilatonta väestöä alkoivat enem-
män miellyttää muut toimet ja työalat, joilla sai nauttia
suurempaa persoonallista vapautta ja rajoitetumpaa työ-
aikaa. Vaikka palkollisten palkkaedut paranivat tuntu-
vasti, niin että se jo synnytti nurinaa isäntien puolella,
väheni palvelukseen haluavien luku. Tämänmukaisesti
lausuu eräs Keski-Hämeen seurakunnissa viime vuosi-
sadalla vallinneitten uskonnollis-siveellisten olojen kuvaaja:
»Vuosisadan lopulla alkaa kuulua valitus, että »juopa isän-
täväen ja palvelijain välillä syvenee». Tähän on syytä
haltijaväessäkin, sillä »on paljo paikkoja, joissa palkollista
ei pidetä perheeseen kuuluvana ja joissa palkollinen pide-
tään vain työntekijänä, jolle annetaan palkka ja ruoka,
mutta jonka siveellisestä käytöksestä ei pidetä huolta». Mutta ehkä enemmän on syytä palkollisissakin, jotka »etsi-
vät mielellään sellaisia paikkoja, joissa heitä ei kurissa
pidetä». Naineet rengit sittenkin paremmin pysyvät pai-
koillaan». ¹⁶

Palaan nyt takaisin maalaisväestön keskuudessa tapah-

tuneeseen differentisieerautumisprosessiin. Viimemainittu ei näet ulotu ainoastaan varallisuussuhteisiin, vaan myöskin sivistyskantaan ja elämäntapoihin.

Mielestäni ei voi olla epäilystäkään siitä, että siitä suurenmoisesta sivistys- ja valistustyöstä, mikä täällä on suoritettu viimeisten vuosikymmenien aikana, talollissääty on tullut osalliseksi suhteellisesti suuremmassa määrässä kuin tilaton väestö. Kansakoulun tarjoamaan alkeissivistykseen nähden tämä ei tosin ehdottomasti pidä paikkaansa. Kun kansakouluja ruvettiin 1860-luvulta lähtien perustamaan maalaiskuntiiimme, perustettiin aluksi yksi koulu kuhunkin kuntaan, tavallisimmin kirkonkylään. Muista kylistä, ainakin etäämpänä olevista, saattoivat kouluun lähettää lapsensa vain jonkinlaisissa varoissa olevat, siis yleensä kai vain talolliset. Mutta sitä myöten kuin vuosisadan lopulla kouluja perustettiin muihinkin kyliin, kävi varattomillekin mahdolliseksi pitää lapsiansa koulussa ja varmaan tilattomat nyt alkoivat käyttää hyväksensä tätä tilaisuutta ainakin yhtä suuressa määrässä kuin talolliset. Vielä lukuvuonna 1902—03 oli kuitenkin 58%:ia maalaiskuntiemme kouluijässä olevista lapsista koulunkäymättömiä.¹⁷ Kenen lapsia nämä koulunkäymättömät olivat, siitä en ole voinut saada selvää, yhtä vähän kuin siitäkään, kenen lapsia ovat etupäässä olleet ne oppilaat, jotka ovat suorittaneet kansakoulun koko oppimäärän. Kuulee kyllä joskus sanottavan, että köyhä kansa usein käsittää sivistyksen merkityksen paremmin kuin varakkaat talolliset ja että monasti juuri rikkaat isännät ovat koulusivistystä halveksien olleet panematta lapsiansa kouluun. Luulen kuitenkin, että tällaiset tapaukset, joita epäilemättä varsinkin kansakoululaitoksen alkuaikoina sattui, ovat olleet yksityisiä poikkeustapauksia, joita ei saa yleistää, ja että tämä ilmiö on saattanut yleisemmin esiintyä vain muutamilla harvoilla paikkakunnilla. Mitä pitemmälle jouduttiin nyt puheena olevaa aikaa, sitä harvinaisemmiksi täl-

laiset tapaukset epäilemättä kävivät, jo siitäkin syystä, että talollisten, ainakin suurten ja keskikokoisten tilain omistajain, sivistyskanta nousi, ei ainoastaan siitä syystä että he olivat saaneet käydä kansakoulua, vaan muistakin syistä, ja he sen johdosta myöskin yhä enemmän oppivat panemaan arvoa kansakoulussa saavutetulle alkeissivistykselle.

Kansanopistoihin nähden asia on paljon selvempi. Suurlakon edellisiltä vuosilta ei tosin ole julkaistu mitään tätä asiaa valaisevaa tilastoa, mutta jo siitä, että esim. 1908—09 suomalaisten kansanopistojen oppilaista talollisten lapsia oli 74 %:ia, tilattomien vain 25 %:ia, voinee päätellä, ettei suhde edellisena aikana ollut tilattomille sannottavasti edullisempi, vaikka ottaisiakin huomioon sen seikan, että tilattomat suurlakon jälkeen valtaan päässeeseen sosialistisen hengen vaikutuksesta ehkä rupesivat erityisesti karttamaan näitä opistoja.¹⁸

Tuskin erehdyn, jos väitän, että maanviljelyskoulujemmekin oppilaissa on ollut melkoisesti enemmän talollisten kuin tilattomien poikia.¹⁹ Ja varmaa on, etten erehdy, kun sanon, että talollisperheistä ovat verrattomasti suurimmaksi osaksi lähteneet ne maalaispojat ja tytöt, jotka ovat käyneet suomenkielisiä oppikouluja — tämän osoittaa jo pikainen silmäys oppikoulujemme vuosikertomuksissa annettuihin tilastollisiin tietoihin. Lieneepä nykyisten isäntienkin joukossa joltinenkin määrä niitä, jotka ovat käyneet jonkun luokan lyseota, ja epäilemättä se seikka, että niin tavattoman suuri joukko talollisten poikia juuri viime vuosikymmenien aikana on päässyt ylioppilaiksi ja sittemmin tullut papeiksi ja virkamiehiksi, on osaltaan kohottanut myöskin heidän vanhempainsa ja sisarustensa yhteiskunnallista tasoa.

Edellisen yhteydessä vielä toinen asia. Se henkinen herätys, minkä suomalaisuuden riennot saivat aikaan, on epäilemättä sekin suurimmalta osalta koitunut talollis-

luokan hyväksi. Ihan ulkopuolelle tätä herätystä ei tietysti tilattomienkaan luokka ole jäänyt, mutta talollisluokka kuitenkin etupäässä oli aktiivisesti mukana näissä riennoissa ottamalla osaa suomalaisuuden taisteluihin valtiopäivillä ja muualla ja kannattamalla suomalaisuuden pyrintöjä, esim. uusia yksityisiä suomenkielisiä oppikouluja y. m., joten se myöskin etupäässä sai tuntea näiden rien-tojen kohottavaa vaikutusta. Näin on suomalaisuuden harrastuskin, mikäli se etupäässä on korottanut talollis-säädyn henkistä tasoa, leventänyt tilallisten ja tilattomien välille syntynyttä juopaa.

Mutta ei ainoastaan tietopuolisesta koulusivistyksestä talollisluokka ole tullut osalliseksi suuremmassa määrässä kuin tilattomat, vaan myöskin valtiollisesta ja yhteiskunnallisesta kokemuksesta ja vaikutusvallasta. Tilalliset olivat nykyisen valtiopäiväjärjestyksen voimaan astumiseen saakka ainoa maalaisväestön ryhmä, jolla oli valtiollinen äänioikeus. Osaksi jo tästäkin syystä oli yksin heidän joukossaan tavattavissa jonkinlaista harrastusta ja halua seurata yleisten asiain menoa. Paljon suuremmassa määrässä kuin valtiolliseen elämään talolliset tietysti ottivat osaa kunnallisiin asioihin. Torppareita tosin lienee jonkun verran käytetty kunnallisissa luottamustoimissa, mutta etupäässä kunnalliset toimimiehet kuitenkin olivat talollisia. Siten nämä saavuttivat yleisten asiain tuntemusta ja johtavaa vaikutusvaltaa monta vertaa enemmän kuin tilattomat, joista monen monet tuskin edes tiesivät, että heillä kunnallisia oikeuksia olikaan.

Edellä esitetyn perustuksella ja vielä lisäksi huomioon ottamalla sen varmana pidettävän tosiasian, että maaseudulta runsaasti poissiirtyneet tilattomat ovat olleet tilatoman väestön valistuneinta ainesta, uskallan siis väittää, että sivistyskannassakin tapahtui eriytyminen talollis-säätyisten eduksi.

Tulemme lopuksi elämäntapoihin. Yleiseen on sanot-

tava, että sekä talollisten että tilattomien elinkannassa tapahtui viime vuosisadan kolmannella kolmanneksella tuntuva nousu. Maakauppiaitten ilmestyminen ja ensimmäisen tukkiliikkeen kultainen aika näyttää useilla paikkakunnilla olleen tässä suhteessa kääntein tekevä murros-aika. Vieläkin kerrotaan monenlaisia kaskuja noilta ajoilta, jolloin talolliset kuluttivat päivänsä hotelleissa ja juottivat »samppankaljaa» hevosilleenkin. Eräs Pohjois-Karjalan taloudellisten olojen esittäjä kuvaa — ja hänen kuvauksensa soveltuu varmaan muihinkin seutuihin — tukkiliikkeen ja maakaupan vaikutusta tässä suhteessa seuraavalla värikkäällä tavalla: »Tuli äkki- arvaamatta erinomaiset raha-ajat, jommoisista ei vielä oltu kuultu. Metsät oli honkia täynnä, niiden menekki tuli hyväksi, ja jokainen tilallinen, erinomattain Pohjois-Karjalassa, sai rahoja tukuttain. Tukkiliikkeet kävivät suureksi, ja niissä sai kaikki, ei ainoastaan tilalliset, vaan tilattomatkin, rahaa, niin että joka miehen taskussa tavattiin satamarkkasia. Olisi luullut, että entiset velat tulisi heti tukituiksi ja varoja karttuisi ei vaan päivän varaksi, mutta myös tulevaisuuden tarpeeksi. Ei kuitenkaan niin käynyt. Elämän vaatimukset ja tarpeet kasvoivat nopein askelin. Mistä ennen ei ollut aavistustakaan, tuli nyt jokapäiväiseksi välttämättömyydeksi. Kaikki vaatteet oli tähän asti otettu pellosta ja lampaan selästä. Nyt alkoi se tuntua niin vaivaloiselta ja vanhanaikuiselta. Ja tilaisuutta ilmaantuikin helpompaan. Keis. asetus 19 päivästä jouluk. 1859 antoi luvan maakaupan harjoittamiseen; eikä aikaakaan, kun useampia kauppapuoteja nähtiin kirkonkylissä ja muuallakin tiheämmin asutuissa seuduissa. Nyt oli jokaisen helppo saada kaikenlaista tavaraa, hienoa palttinaa, siistiä verkkaa, näkemättä sitä vaivaa, minkä entinen valmistustapa oli tuottanut. Eikä vaan vaatetta, kaikkea, mitä mieli teki ja suusta maistui, saatiin kauppapuodista tinkimättä. Ja entäs sitten nuo kauppiaat? Nehän olivat

kohteliaita! Ei tarvinnut edes rahaa puotiin mennessä; ostokset pantiin vaan muistikirjaan! Hyvä tilaisuus oli viekoitteleva, ja erittäinkin nuoren kansan koreileminen sai vauhtia. Kotivarkaus, talojen kirous, sai yllykettä. Elokappa ja voinaula rupesti perheenpään tietämättä luistamaan kauppa-puttiin». Kertojamme huomauttaa lisäksi, että vaikka tätä onnellista aikaa ei kestänyt kauan, olivat uudet elämänvaatimukset tulleet tavaksi, josta ei enää voitu luopua.²⁰ Niin, eittämätön tosiasia on, että sekä tilalliset että tilattomat elävät nyt monta vertaa paremmin kuin heidän esivanhempansa. Mutta varmasti tämä elinkannan nousu sittenkin oli voimakkaampi talollisten kuin tilattomien puolella. Elämäntapojen erotus ei ehkä nytkään tule niin paljon näkyviin jokapäiväisessä ruoassa ja juomassa, vaan enemmän vaatetuksessa, asumuksissa ja niiden sisustamisessa, siinä että vauraat talolliset ja heidän perheensä käyttävät runsaammin ja useammanlaaluisia kultuuriesineitä ja nautintoaineita, heidän pyrkimyksessään hienostuneempaan käytös- ja esiintymistapaan, mikä seikka osaksi johtuneee siitä että varakkaat talolliset alkoivat yhä enemmän seurustella myöskin herraspiireissä. Mitä varakkaampi ja sivistyneempi talollinen oli, sitä selvemmin hänen elämäntapansa pyrkivät poikkeamaan köyhän kansan elintavoista, mitä köyhempi talo oli sitä vähemmän tällaista eroa saattoi huomata.

Se varallisuussuhteitten, sivistyskannan ja elintapojen eriytyminen, josta on ollut puhe, esiintyi tietysti eri suuressa määrin eri osissa maata, Länsi-Suomessa voimakkaammin kuin Itä-Suomessa, ja hyvin eriasteisena samallakin paikkakunnalla. Mitä erityisesti pikkutilallisiin tulee, niin heissä tämä eriytymisprosessi oli kaikista vähimmin, jos ensinkään huomattavissa. Pikkutilalliset ovat, niinkuin torpparitkin, väliastemuodostuma. Maanomistuksen ja sen tuottaman turvallisemman aseman puolesta he liittyvät talollisiin, mutta varallisuutensa, sivistyskan-

tansa ja elintapojensa puolesta tilattomiin — saavathan muuten pikkutilallisetkin usein osan ansiostaan palkkatyöstä. Heidän ja tilattomien kesken ei juuri voinut syntyä mainittavaa etujen vastakohtaisuuttakaan, mikäli heillä ei ollut alustalaisia ja he vain vähässä määrin käyttivät vierasta työvoimaa. Joskus saattoi kuitenkin tällainen etujen ristiriita leimahtaa ilmoille, esim. silloin kun monopoliasemaansa tarkasti hyväkseen käyttävä pikkutilallinen kielsi marjain ja sienien poimimisen maaltaan. Ennen vanhaan tällainen kieltä tuskin olisi voinut joulauttaa päähänsäkään.

Olisi muuten sängen ihmeellistä, ellei juuri sentapaista differentisieeraantumista, kuin edellisessä on esitetty, olisi Suomessa viimeisten vuosikymmenien voimakkaan edistyksen mukana syntynyt, sillä onhan kaiken nousevan kehityksen päätunnusmerkkejä juuri homogenisen differentisieeraantuminen, samankaltaisen muuttuminen »erinkaltaiseksi».

Oliko Suomen maaseudulla siis muodostunut todellinen luokkakajako ja luokkavastakohtaisuus? Jos pidämme kiinni siitä määrittäyksestä, että luokat ovat varallisuus- ja sivistyskantansa puolesta toisistaan eroavia, mutta samalla yhteiskunnallisessa suhteessa toisistaan riippuvia väestöryhmiä, niin täytyy kai myöntää, että maalaisväestömme keskuudessa oli nyt puheena olevana ajanjaksona syntymässä todellinen luokkakajako. Maanomistajain ja tilattoman väestön keskinäisessä asemassa latenttina ollut etujen ristiriitaisuus oli purkautunut selvästi esiin ja samalla oli maanomistajissa, sekä herroissa että talonpojissa, kasvanut pyrkimys entistä tarkemmin eksploateerata tilattomia, entistä enemmän ottaa heistä hyötyä — kaikki tämä osoittaen, että luokkavastakohtaisuuttakin oli olemassa.

Mutta saattaako sanoa, että myöskin selvää luokkatietoisuutta oli olemassa puolella ja toisella? Olisi todellakin merkillistä, ellei talollisten varallisuuden, sivistyskannan

ja elämäntapojen huomattavampi nousu, heidän valtiollinen ja kunnallinen vaikutusvaltansa, heidän suhteensa herroihin, olisi merkillistä, ellei kaikki tämä olisi suuressa osassa heitä herättänyt jonkinlaista ylemmyyden tuntoa, jonkinlaista ylempään yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tietoisuutta; olisi todellakin ihmeellistä, ellei esim. »Hämeen talonpoikaisaatelissa» kytevä luokkatunto olisi nyt välähtänyt selväksi luokkatietoisuudeksi. Mitä alempana talolliset olivat varallisuus- ja sivistysasteikossa, sitä himmeämmäksi tämä luokkatunto kävi, kunnes sitä ei ensinkään ilmennyt pikkutilallisissa, jotka edellämainituista syistä ja myöskin sukulaisuussuhteitten johdosta tunsivat itsensä pikemmin tilattomien vertaisiksi. Ja toiselta puolen, olisi todellakin kummallista, ellei se kehitys, josta edellä on ollut puhe, olisi vienyt siihen, että tilattomissa heräsi jonkinlainen alemmuuden tunto, jonkinlainen alempanaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvaisuuden tunto. Tämä tunto oli epäilemättä suurimmassa osassa hämärä ja epä määräinen, mutta leimahti ainakin yksityisissä joskus selväksi luokkatietoisuudeksi. Muistan tässä elävästi ne sanat, jotka kuulin erään savolaisen renkimiehen suusta, kun häneltä kysyttiin, oliko hän kutsuttu erään talollisen häihin: »Mitä vielä!» vastasi hän, »toisia ne on oluen juojat, toisia lannan luojat».

Oli kuitenkin seikkoja, jotka ehkäisivät puheena olleen luokkajaon ja luokkavastakohtaisuuden nousemasta kovin räikeästi esille asianomaisten tajuntaan. Jo tuo eriytymisprosessin moniasteisuus vaikutti tässä suhteessa hämmentävästi ja lieventävästi; samaten vanhat sukulaisuus-suhteet, läheinen persoonallinen kosketus²¹, sen mukana seuraava suurempi keskinäinen ymmärtämys kuin mitä oli olemassa esim. ruotsia puhuvan, aivan toisissa ilmapiireissä elävän ja usein vielä röyhkeitä ruotsalaisia työnjohtajia käyttävän kartanonherran ja hänen suomalaisten alustalaistensa tai suuren tehtailijan ja hänen niinikään vierasrotuisten

työnjohtajainsa ja työväkinsä välillä. Sitä paitsi on mielessä pidettävä, että suurlakon edelliset vuosikymmenet ovat vasta uuden kehityskauden alkupäässä, jolloin ei vielä saattanut muodostua kovin selvä- ja jyrkkäpiirteisiä rajaviivoja, jolloin vanha ja uusi vielä taistelivat keskenänsä ja samalla vahvasti sekaantuivat toisiinsa. Selvä luokkajaon muodostumisen tendenssi oli joka tapauksessa olemassa.

Pahin kohta tilattomien asemassa oli, niinkuin on huomautettu, se, että väliasteille kohoaminen, torpparin ja pikkutilallisen asemaan pääseminen, oli tosiasiallisesti tullut, ei mahdolliseksi, mutta paljon vaikeammaksi kuin ennen. Tässä suhteessa oli siis syntymässä vaikeasti ylipäästävä juopa. Tämä tilattomien yhteiskunnallisen aseman huonontuminen oli sitä arveluttavampi asia kuin heidänkin sivistyskantansa ja sen mukana heidän itsetuntonsa, oman arvon tuntonsa oli noussut, ja he sen johdosta saattoivat selvemmin tuntea ja oivaltaa asemansa tukaluuden. On siis myöskin varsin luonnollista, että heissä alkoi näkyä tyytymättömyyden oireita. Helposti on myöskin ymmärrettävissä, minkä vuoksi tämä tyytymättömyys ensin esiintyi ja sai määrätyn muodon talollistorppareissa: olivathan he tilattoman väestön varakkain, valppain ja valistunein ryhmä ja olihan heidän yhteiskunnallisessa asemassaan tapahtunut erittäin tuntuva muutos sen kautta, että se oli käynyt entistä paljon epävarmemmaksi. Warén huomauttaa, että suurelle osalle torppareita torpparikysymys ei kuitenkaan ollut mitenkään selvästi tietoinen. »Sen muodostaa», sanoo hän, »joukko yksityisiä kärsimyksiä ilman yhteyttä ja yhteisyyden tunnetta». Mutta hän lisää: »Enin osa kuitenkin torppareita on toki sellaisia, jotka käsittävät asemansa luonteen ja tietävät, mistä apu siihen on saatavissa». Pian alkoi talollistorpparien puolelta näkyä tyytymättömyyden aiheuttamaa toimintaakin. Jo v. 1880 pyrki eräs Sisä-Suomesta tullut torpparilähetystö silloisen ken-

raalikuvernöörin puheille, ja arvattavasti tämän johdosta torpparikysymys v:sta 1885 oli päiväjärjestyksessä valtiopäivilläkin.

Tässä liikkeessä eivät olleet ainakaan alunpitäen mukana herraskartanoitten torpparit, arvattavasti osaksi asemansa menettämisen pelosta, osaksi siitä syystä että he olivat erinomaisen alhaisella sivistyskannalla ja että juuri tämän johdosta tuo vanha kansanomainen resignatsionikanta oli heissä yhä edelleen tavattoman voimakas. »Torpparit tuntevat kyllä horjuvan asemansa ja räsistustensa kovuuden», sanoo Warén, »mutta he ovat tottuneet pitämään sitä välttämättömänä. Kauan kestänyt oikeudetön asema on riistänyt heiltä itsetajunnan ja ihmisarvon tunnon». Vasta 20:n vuosisadan alussa heissäkin kytevä tyytymättömyys puhkesi ilmoille torpparilakoissa.

Muissa tilattomissa tyytymättömyys esiintyi sangen epämääräisenä. Sen voimakkaimpana ilmausmuotona oli siirtolaisuus ja muutot rautatietöihin, teollisuuspaikkoihin ja kaupunkeihin, jonne maalaisväestöä houkuttelivat helpompi työ, isommat palkat, odotettavissa oleva suurempi määrä persoonallista vapautta, halu nähdä ja koetella uusia oloja. Olisi hauskaa saada luotettavia tietoja näiden poismuuttaneiden valistuskannasta. Omasta puolestani olen vakuutettu siitä, että heidän joukossaan on maaseudulta mennyt suurin osa tilattoman luokan yritteliäimpiä ja valistuneimpia yksilöitä, koska tietysti juuri heitä maaseudun ahtaitten olojen täytyi enimmäin painostaa ja koska he parhaiten pystyivät sanomalehdistön y. m. kautta saamaan selkoa kaikesta, mikä kaupunkeihin ja teollisuuspaikkoihin houkuttelee.

Kysyn nyt: oliko näissä nyt kuvatuissa oloissa edellytyksiä ja mahdollisuuksia sosialismille tunkeutua maalaisväestön keskuuteen? Vastaus ei voi olla muuta kuin myöntävä. Epäilemättä maaseudun olot ja maalaisväestön eri

ryhmien keskinäiset suhteet, sellaisina kuin ne esiintyivät viime vuosisadan lopulla ja tämän vuosisadan alussa, tarjosivat suotuisaa maaperää sosialismin leviämislle. Olihan siellä olemassa tai syntyessä luokkakako ja luokkavastakohtaisuus, olihan siellä heräämässä luokkatunto, olihan yhä edelleen olemassa myöskin tuo vanha juopaitsekään, virkavaltaisen ruotsalaisen tai ainakin ylikuokkahengen läpitunkeman herrassäädyn ja suomalaisen rahvaan välillä — herrojen ja virkamiesten puolelta tulevaa painostusta saivat enimmin tuntea juuri tilattomat ja myöskin pikkutilalliset — olihan maaseudulla jo alkanut versoa tyytymättömyyskin, olihan siellä sanalla sanoen juuri sellaiset edellytykset, joita nykyaikainen sosialismi leuensä tarvitsee levitäksensä.

Tiedämmekin, että sosialistinen agitatsioni 1890-luvulta alkaen yritti tunkeutua maaseudulle, mutta tiedämme myöskin, että se ennen suurlakkoa ei siellä sanottavaa menestystä saavuttanut. Suurena voittona ei näet vielä voi pitää sitä, että ehkä syntyi maaseudullakin jokunen kituvaa elämää viettävä työväenyhdistys; enemmän merkitystä on jo annettava noille tämän vuosisadan alkuvuosina muutamissa Etelä-Suomen herraskartanoissa tapahtuneille torpparilakoille, jotka osoittavat, että joku tuulahdus uuden ajan henkeä jo oli päässyt puhaltamaan noihin henkisesti takapajulle jääneisiin herraskartanotorppareihinkin.

Sosialistisen agitatsionin silloiset pienet maalaissaavutukset ovat muuten helposti ymmärrettävissä, kun muistaa, että sosialismi vasta 1890-luvulla alkoi levitä suurten kaupunkiemmekin työväestöön ja että sosiaalidemokraattinen puoluekin perustettiin virallisesti vasta v. 1899. Mitenkä se olisi ehtinyt saada tuntuvaan jalansijaa maaseudulla, kun se monta vertaa edullisemmissa kaupunkilaisoloissakin vasta oli alkuun pääsemässä.

Mutta tähän katsomatta oli olemassa, muita mainitsematta, kaksi seikkaa, jotka, jos olot olisivat pysyneet sään-

nöllisinä, todennäköisesti olisivat vaikuttaneet, ettei sosialismi vielä pitkään aikaan olisi voinut saavuttaa sanottavaa merkitystä maaseudulla, nim. ensinnäkin tuon levottoman, tyytymättömän ja miksen sanoisi valistuneemman tilattoman väestön osan jatkuva poissiirtyminen, väestön aineksen, josta sosialismi nopeimmin olisi voinut saada innokkaita kannattajia, ja toiseksi tuo maalaisväestön vanha perinnäinen »elämänfilosofia», josta edellisessä luvussa oli puhe, tuo vanhoillinen ja fatalistinen käsitys, että olevainen järjestys oli Jumalan asettama ja järkähtämätön ja että jokaisen tuli olla tyytyväinen kohtaloonsa, johon käsitykseen vielä liittyi sekin ajatus, että kansa itse ei kyennyt tilaansa auttamaan, vaan että ainoastaan esivalta saattoi sen tehdä.

Viime vuosisadan viimeisillä vuosikymmenillä oli tosin sattunut seikkoja, jotka olivat olleet omansa tilattomankin väestön piireissä jossakin määrin horjuttamaan tuota vanhaa perinnäiskäsitystä; sellaisia olivat varsinkin maaseudun siirtyminen »liikkumattomuuden» tilasta liikkuvaisuuden, nopeamman kehityksen tilaan, ja kansan nouseva valistus, mutta kun toiselta puolen nämä muutokset eivät esiintyneet kansansielussa erittäin mullistavina ja kun sitä paitsi ja ennen kaikkea itse yhteiskuntajärjestys ja kansan passiivisuus olivat pysyneet muuttumattomina, niin on hyvin luultavaa, että tuo vanha perinnäinen »maailmankatsomus» yhä edelleen vallitsi suurimassa osassa tilatonta väestöä entisellä voimallaan. Ja tämä käsitys oli muuri, joka suojeli olevaista järjestystä monta vertaa tehokkaammin kuin itse korkea esivalta kaikkine laitoksineen, virkamiehineen ja poliiseineen. Siitä muurista olisi varmaan sosialistinen agitatsionikin säännöllisten olojen vallitessa vielä pitkät ajat voimattomana kilpistynyt takaisin.²²

Uudet aatteet, varsinkin tärkeimpiä elämänarvoja mullistavat aatteet, tunkeutuvat säännöllisissä oloissa

hitaasti suuriin joukkoihin. Mitä alhaisemmalla sivistyskannalla ne ovat, sitä sitkeämmin ne pitävät kiinni perinnäisistä käsityksistä. Saatamme siis sanoa, että Suomessa-kin maalaisväestön alhainen valistus oli omansa pikemmin ehkäisemään kuin edistämään sosialismin leviämistä sen keskuuteen.

Mutta kun sanon, että sosialistinen agitatsioni kohtasi suuria vaikeuksia kansan perinnäisissä käsityksissä ja passiivisuudessa, ehkä myös sen yksilöllisyyteen taipuvassa luonteessa, niin en suinkaan väitä, että nämä vaikeudet olivat voittamattomia. Ajan pitkään sosialismin varmaan olisi säännöllisissäkin oloissa onnistunut murtaa tuo suojeleva muuri, edellyttämällä, että maaseudun yhteiskunnalliset olot olisivat yhä edelleen kehittyneet yllä esitettyyn suuntaan.

Luulen siis osoittaneeni, että sosialismilla oli mahdollisuus levitä Suomen tilattoman väestön keskuuteen, mutta myöskin, että tämä leviäminen varsinkin äsken puheena olleista syistä saattoi tapahtua vain hitaasti ja vähitellen. Nyt tiedämme kuitenkin, että sosialismi yhtäkkiä, miltei salaman nopeudella, sai valtaansa suurimman osan tilattomia ja vieläpä koko joukon pikkutilallisiakin. Mitenkä tämä on selitettävä?

Selitys on tietysti haettava n. s. routavuosien valtiollisista tapauksista, mikäli ne horjuttivat kansan perinnäistä »maailmankatsomusta» ja sen itsensä ja oman merkityksensä arvioimista. Jo sen seikan, että asevelvollisuuslakkoa varten vedottiin kansan syviin riveihin, täytyi tehdä ällistytävä vaikutus joukkoihin. Asettua hallitusta vastaan, niin, se oli ennen kuulumatonta, mutta koska herrat, nuo lain ja oikeuden tuntijat, joiden auktoriteetti tällaisissa asioissa vielä oli ehdoton, sitä vaativat, niin tehtiin yritys, jos kohta heikkokin. Tämä tietysti oli jo omansa järkyttämään esivallan kunnioitusta, samalla kuin toiselta puolen se seikka, että herrat

lähentelivät joukkoja, varmaan herätti monessa ajatuksen: olemme kai mekin sentään jotakin, koska herratkin meitä tarvitsevat. Kun vallanpitäjät sitten yhä suuremmassa määrässä alkoivat panna asioita mullin mallin, niin tämä ei ainakaan ollut omansa vahvistamaan kansan käsitystä yhteiskuntajärjestyksen pysyväisyydestä. Totta kyllä, etteivät nämä mullistukset vielä välittömästi paljon koskeneet joukkoihin, mutta ne näkivät ja kuulivat kuitenkin yhtä ja toista — olihan yleisten asiain harrastus huomattavasti vilkastunut — ja erittäin voimakkaan vaikutuksen alempiin kansankerrokseen mahtoi tässä suhteessa varsinkin tehdä herrojen ja virkamiesten, noiden yhteiskunnan pylväitten, viroista erottaminen ja maasta karkoittaminen.

Kaikki tämä oli kuitenkin vasta alkusoittoa verrattuna siihen, mitä tuleman piti. Vasta suurlakko ja sen jälkeiset tapahtumat horjuttivat ratkaisevasti joukkojen perinäistä »maailmankatsomusta» ja niiden itsensä ja oman voimansa arvioimista.

Tässä meillä nyt on edessämme joukkopsykologinen suggestioni-ilmiö ihan ensimmäistä lajia. Koettakaamme eritellä sitä edes päällisenpuolisesti.

Eräät tapaukset, ja varsinkin juuri valtiolliset tapaukset, vaikuttavat toisinaan järkyttävästi kansansieluun, ei sen kautta, mitä ne todella ovat ja mitä ne merkitsevät, vaan sen kautta että kansa kuvittelee niitä paljon suuremmoisemmiksi ja merkitykseltään valtavammiksi kuin mitä ne todella ovat. Tämä pitää paikkansa myöskin meidän suurlakkoomme nähden. Se vaikutti niin repäisevästi kansansieluun siitä syystä, että se joukkojen mielikuvituksessa esiintyi niin suunnattoman suurenmoisena tapauksena. Joukkojen mielestä se ei suinkaan ollut pelkkä mielenosoitus, vaan se oli vallankumous, jolla kansa, suurten kaupunkien sosialistinen työväki etupäässä, kukisti tai ainakin perinpohjin nöyryytti vallanpitäjät ja avasi itsel-

leen tien valtaan. Se oli tämä suurlakon mielikuva, joka suggereerasi, se se oli, joka suggestionin voimalla ja nopeudella yhtäkkiä, yhdellä iskulla, pyyhkäisi tai näytti pyyhkäisevän koko tuon käsityksen, että olevainen yhteiskuntajärjestys oli Jumalan asettama ja järkähtämätön ja että köyhä kansa ei itse kyennyt parantamaan tilaansa, siis juuri tuon »vanhan hapatuksen», tuon »pohjasakan», jonka hävittämiseen sosialistinen agitatsioni muuten ehkä olisi tarvinnut vielä vuosikymmeniä. Suurlakko suggereerasi kansansielun niin sanoakseni negatiivisesti, se teki siitä *tabula rasa'n*, tyhjän taulun, ja »orientteerasi» sen määrättyyn suuntaan. Sanon *määrättyyn* suuntaan, sillä tuohon tyhjään kansansieluun ei nyt suinkaan saattanut piirtää mitä hyvänsä; siihen saattoi piirtää vain sellaista sisällystä, joka oli jyrkässä ristiriidassa joukkojen entisen elämänkäsityksen kanssa, siis ainoastaan äärimäiskantaisia aatteita. Se oli kuin varta vasten muokattu sosialismille, joka juuri vaati ja lupasi perinpohjaista yhteiskunnan mullistusta köyhälistön hyväksi ja joka vetosi tämän köyhälistön omaan voimaan siinä taistelussa, jolla vanha yhteiskuntajärjestys oli kukistettava, puhumattakaan siitä »prestiishistä», minkä sosialistinen työväki oli esiintymisellään suurlakossa joukkojen silmissä saavuttanut ja mikä vaikutti, että joukot jännityksellä odottivat uutta evankeliumia juuri tältä taholta. Pian saapuivatkin odotetut uudet profeetat, sosialistiset agitaattorit, laumoittain ja suggereerasivat kansansielun positiivisesti aatteillaan ja uskonkappaleillaan kirjoittaen joukkojen sielun täyteen ihan toisenlaisia merkkejä kuin mitä siinä ennen oli ollut. Mitä rohkeampaa kieltä he käyttivät, mitä hurjemmin he puhuivat, mitä enemmän he lupasivat, sitä parempi, sillä suggereeratut joukot vaativat kovia sanoja, räikeitä kuvia, yksinkertaisia ja jyrkkäpiirteisiä, mutta ehdottomia totuuksia, vastaansanomattomia uskonkappaleita, pinta-puolista, lapsellista logiikkaa, joka oikeastaan ei ole mitään

logiikkaa. Suhteellisuudet, vivahdukset, sitova loogillinen todistelu sen sijaan ovat niille »hepreaa». Tässä saataisi huomauttaa, että joukkojen ollessa tällaisessa sielun-tilassa erityisesti niiden henkinen kehittymättömyys ja alhainen sivistyskanta oli omansa helpottamaan sosialismin riemukulkua. Kenties, mutta jos saamme uskoa joukko-psykologeja, niin tällä seikalla ei tällaisissa tapauksissa ole mitään merkitystä. He väittävät nim., että suggestionitilassa olevat joukot ovat aina, silloinkin kuin niissä on korkeimmalla sivistyskannalla olevia yksilöitä, samanlaiset, yhtä herkkäuskoiset, nim. määrättyyn suuntaan herkkäuskoiset. Suurlakon aika antaa kyllä tukea tälle väitteelle. Olihan silloin sivistynytkin kansanluokka valtiollisessa ja yhteiskunnallisessa suhteessa vahvasti suggererattu, ja olihan se tosiaan valmis uskomaan ja tekemään sängen merkillisiä asioita. Olimmehan me silloin utopisteja melkein kaikki.

Millaiset olivat sitten ne aatteet, jotka suurlakon jälkeen suggererattiin Suomen maalaisväestön, etupäässä juuri tilattoman väestön sankkoihin joukkoihin? Ensi sijassa, miltei yksin vallitsevassa sijassa, oli, niinkuin aina sosialistisessa agitatsioonissa, luokkataisteluaate, tuo marxilaisen sosialismin *pièce de résistance*, tukipylväs, joka, liiankin suuressa määrin tosioloihin perustuvana, ennen kaikkea tekee *tämän* sosialismin voittokulun ymmärrettäväksi. Nyt se joukkojen mielen ollessa herkän ja vastaanottavaisen luontevasti liittyi niiden elämäkokemuksiin ja vartumassa olevaan luokkatuntoon. Kaikki olivat varmaan saaneet kärsiä jotakin ja kokea jotakin nöyryytystä mahdavammitaan. Ennen ei näihin asioihin ehkä oltu kiinnitetty erityistä huomiota, olivathan ne ehkä olleet niin tavallisiakin, mutta nyt ne muistuiivat mieleen ja esiintyivät aivan toisessa valossa ja paljon suurenmoisemmassa yhteydessä, itse nurjan yhteiskuntajärjestyksen ja luokkavallan hedelminä. Nyt oli agitaattorien helppo juurruttaa

kuulijoihinsa sitä käsitystä, että köyhälistön surkeuden syynä oli yksinomaan vallassa oleva luokka, herrat ja »manttaalimiehet», nuo »nylkyrit» ja »verenimijät». Tämä luokka oli siis kukistettava ja kansan itsensä noustava valtaan, vasta sitten saattoi olojen parannus olla mahdollinen. Ja agitaattorit saattoivat lisäksi viitata tulossa olevaan yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen ja sanoa: tuossa on teillä ase, jonka me olemme teille hankkineet ja joka on vievä teidät voittoon, kun vain annatte äänenne omalle puolueellenne, työväen puolueelle — mikä teho jo yksistään tässä sanassa.

Yliluokan kukistaminen esitettiin ja esiintyi siis joukoille varsinaisena päämääränä, jonka rinnalla sosialistisen puolue- ja vaaliohjelmien erikoiskohdat ja varsinkin sosialismin lopullinen päämäärä, sosialistinen ihanneyhteiskunta, tuo kaikkien vapauden ja yhdenvertaisuuden valtakunta, häipyivät sivuasioiksi. Oikeastaan jokainen sai kuvitella tuota lopullista päämäärää, sen muotoja ja sen laatua, miten parhaiten halusi ja taisi, ja useimmat varmaan kuvittelivat sitä hyvin vähän sosialistiseksi. Pääasia oli, että siinä kangasti jokaiselle onni ja autuus, kaiken puutteen ja kaikkien kärsimysten lopullinen loppu.

Yhä uusiintuvat valtiopäivävaalit tuottivat tilaisuuden uudelleen ja uudelleen painaa päähän näitä uusia aatteita. Ja tulos? Tilattomat ja paikoittain näitä lähellä olevat pikkutilallisetkin menivät sankoin parvin äänestysuurnille ja antoivat äänensä sosialistien ehdokkaille. Luokkahenki ja luokkaviha kohosi ylimmilleen, nousi suorastaan »patologiselle» asteelle, niin että luokkavastakohtaisuus esiintyi psyykkillisesti monta vertaa jyrkempänä kuin mitä se oli todellisuudessa. Ja, äärimäisyydet koskettavat toisiansa, ne tilattoman väestön ainekset, joissa tuo vanha resignatsioonikanta vielä vähää ennen oli ollut erittäin voimakas, niinkuin erityisesti herraskartanoitten

alustalaisissa, ne esiintyivät nyt hurjimpina ja leppymättömimpinä sosialisteina.

Mutta ei siinä kyllin. Oli omituista nähdä, mitenikä kansan käsitys itsestään ja omasta voimastaan muuttui täydellisesti. Ennen se ei mielestään kyennyt mihinkään; nyt sille ei ollut mikään mahdotonta. »Nyt on valta meidän käsissämme», kuulin erään repaleisen miehen sanovan toiselle, kun Viaporin kapinan ensimmäisen päivän iltana matkustin junassa Helsinkiin, eikä tämä ajatus suinkaan silloin ollut yksinäinen. Kansa kaikkivaltias: se oli varsinkin alussa ehkä voimakkain johtomotiivi tämän merkillisen ajan merkillisessä symfoniassa. Tämä oli kuitenkin vain luonnollinen seuraus suurlakkoajan suggestioneista, sillä suggestionitilassa olevien joukkojen pääominaisuuksia on juuri se, että oman voiman tunto niiden yksilöissä paisuu aivan tavattomassa määrässä. Samalla herää näissä yksilöissä miltei vastustamaton halu ryhtyä tekemään määrättyjä suggereeratuista aatteista johtuvia tekoja. Tästä — sekä Venäjältä päin tulleesta tartunnasta ynnä siitä että suggereeratuissa joukoissa ihmisen alkuperäiset petomaiset vaistot helposti nousevat pinnalle — saavat useat suurlakon jälkeen tapahtuneet murhat, ryöstöt ja »pakkoluovutukset» selityksensä. Ja mitä olisi meidän maaseudullakin voinut tapahtua, jos suomalaisen verenkierto olisi voimakkaampaa ja vilkkaampaa. Mitä näytelmiä olisi suoritettukaan pappiloissamme, herraskartanoissamme ja suurtiloilamme, ellei suomalaisen luontainen hitaus ja passiivisuus olisi heikontanut suggestionin voimaa.²³

Joukkojen perinnäisen yhteiskunnallisen käsityksen rautessa raukesi myöskin sen kiinteässä yhteydessä ollut uskonnollinen »maailmankatsomus». Samalla kuin esivallan kunnioitus ja pelko hävisi, hävisi myöskin usko Jumalaan, ja vanhan jumalan sijalle nousi uusi jumala, tuo epämääräinen sosialistinen aate. Pappien ja muiden vanhojen auktoriteettien sijaan tulivat uudet auktoriteetit, sosialistiset

agitaattorit, jotka täyttivät joukkojen sielun tuolla uudella jumalalla ja uudella uskolla. Niin, tässä tapahtui todellakin »eine Umwertung aller Werte», kaikkien elämän pääarvojen uudelleen arvioiminen.

Lopuksi saattaisi kysyä: Onko tämä sosialismin maalaisväestössä tekemä valloitus oleva myöskin pysyväinen? Onko joukkojen sielunelämässä tapahtunut mullistus oleva pysyväinen? Onko nuo konservatiiviset vaistot todellakin kokonaan reväisty pois? Eikö pikemmin ole luultava, että niistä sittenkin on jäänyt juuria, jotka säännöllisempien olojen palattua maaseudulle, ovat ruvenneet jälleen versomaan. Onko, niinkuin on väitetty, Suomen kansan yksilöllisyyteen taipuva luonne ajan pitkään tekevä sosialismin täällä mahdottomaksi? Nämä ovat erinomaisen mielenkiintoisia kysymyksiä, mutta ne eivät enää kuulu tämän tutkimuksen alaan, ja sitä paitsi olisi ehkä vielä liian aikaistakin ruveta hakemaan niihin vastausta. Varmaa on joka tapauksessa, ettei maalaissosialismimme kauan saata elää yksistään suurlakko-ajan haihtuvien suggestionien varassa; ainoastaan luokkavastakohtain jyrkistyminen ja reaaliset epäkohdat voivat antaa sille elinvoimaa.

Viittauksia ja huomautuksia.

¹ Yhteisk. käsikirja, E Gylling, Tilaton väestö, s. 499. Ai-noastaan Uudellamaalla näyttää torpparien luku hyvin vähän kas-vaneen 1800-luvun alkupuolilta lähtien, ja myöskin Etelä-Hä-meessä torppariluvun kasvu keskeytyi jo 1830- ja 40-luvuilla. Sama teos, s. 260.

² Suomen kirkkohist. seuran pöytäkirjat, IX. J. W. Wallin-heimo, Kuvauksia muutamain Keski-Hämeen seurakuntain uskon-nollissiveellisistä oloista, s. 220—21; Yhteisk. käsikirja, Topi Kal-lio, Palvelijakysymys, s. 361. — Palveluspakko ja silloiset ankarat irtolaisasetukset olisivat kyllä tehneet tilattomat tilallisista kovin riippuvaisiksi, jos niitä olisi tarkkaan noudatettu, mutta tunnettua on, että niitä yleensä kierrettiin. Vrt. esim. K. Finska Hushäll-ningssällskapetets underdåniga utlåtande ang. åtgärder till befräm-jande af finska landtbruket och dess binäringar med dertill hö-rande bilagor, s. 173, 273—274 y. m.

³ J. V. Snellman, Saml. arbeten, V, s. 152.

⁴ Etteivät aikalaisetkaan pitäneet sosialismin leviämistä Suomessa silloin mahdollisena, osoittaa m. m. seuraava lausunto v:lta 1856: »Keisarillisessa julistuksessa 15 p:ltä toukok. 1848 julkaistun kiellon, etteivät ulkomaalaiset käsityöläissällit ja oppi-poijat ynnä muut alempaan kansanluokkaan kuuluvat henkilöt saisi tulla maahan — syntyperäisiä englantilaisia ja ruotsalaisia rahvaanmiehiä lukuunottamatta — aiheuttivat mainittuna vuonna Ranskassa ja muissa Europan maissa tapahtuneet sosialistissuun-taiset metelit. Nämä liikkeet eivät kuitenkaan saavuttaneet myötätuntoa Suomessa ja tuskinpa ne voivat saada täällä jalan-sijaa nykyisen yhteiskuntajärjestyksemme vallitessa». K. Finska Hushällningssällskapetets underdåniga utlåtande etc. s. 168—169.

⁵ Vrt. esim. K. Finska Hushällningssällskapetets utlåtande etc. s. 148, 258 y. m.

⁶ Suurimpaan osaan rahvasta voi luullakseni kyllä sovittaa seuraavat v. 1856 kirjoitetut sanat: »Sanotaan, eikä syyttä, että

meidän rahvaallamme ei ole tulevaisuutta, mutta vielä suuremalla syyllä saattaa sanoa, että sillä ei ole mitään menneisyyttä. Kaikki muistot heidän suvussaan sattuneista tapauksista, vanhemmista ja sukulaisista, päättyvät siihen multakasaan, joka muuttaman vuoden peittää poismenneiden tomun, ja hyvin harvat heistä voivat antaa vähimpiäkään tietoja isoisästään tai toisen tai kolmannen polven esivanhemmistaan. K. Finska Hushållningssällskapet utlåtande etc., s. 149—150.

⁷ Silloin kuin työansio oli hyvä, elettiin pulskasti ja annettiin rahojen mennä, niin että kun ansio loppui, puute ja hätä oli edessä. Tekisi mieli luulla, että tällaisissa oloissa eläjissä köyhyyden *tunto* oli paljon voimakkaampi kuin heidän isissään ja esi-isissään. Näiden tulot olivat kyllä pienemmät ja heidän toimeentulonsa vielä puutteellisempaa, mutta heidän puutteensa oli pitkin matkaa verraten tasaista, tai jos oli vaihteluitakin, niin ne eivät olleet niin jyrkkiä — katovuosia lukuunottamatta. Toinen seikka, joka myöskin varmaan oli omansa nykyajan satunnaisella työllä eläjissä ylläpitämään köyhyyden tuntoa, oli vertailu siihen tasaiseen maallisen hyvän nautintoon, jota he näkivät naapurissaan, talollisella.

⁸ Yhteisk. käsikirja, s. 499. Hannes Gebhard esittää tutkimuksessaan maaseudun asunto-oloista (Tilattoman väestön alakomitea, Tilastollinen tutkimus yhteiskunta-taloudellisista oloista Suomen maalaiskunnissa v. 1901, II, Asunto-olot) m. m. seuraavaa: ainoastaan 50 % maalaiskuntien ruokakunnista asui omissa huoneissa, enemmän kuin 70 %:ia asunnoista oli pieniä (s. o. 1:n tai 2:n huoneen), asumistiheys oli keskimäärin 2,40 (Suomen suurimissa kaupungeissa 2,05—2,23), loisina asui 86,000 ruokakuntaa eli 18 %:ia kaikista ruokakunnista, yhteensä 185,000 henkeä. Huonoimmat olivat asunto-olot Mikkelin ja Kuopion lääneissä ynnä niissä osissa Viipurin, Vaasan ja Oulun läänejä, jotka ovat Mikkelin ja Kuopion läänien rajoilla. Tahtoisin kuitenkin väittää, että niin viheliäiset kuin tilattomien asunto-olot ovatkin, tämä epäkohta kuitenkin on niitä, joita tilaton väestö itse vähimmin epäkohdaksi tuntee.

⁹ E. Gylling teoksessaan »Suomen torpparilaitoksen kehityksen pääpiirteet Ruotsin vallan aikana» sanoo osto- ja käsirahan jo aikaisemmin olleen käytännössä niissä seuduin, missä se myöhemminkin esiintyi; s. 244 hän kirjoittaa: »Missä maanomistaja suurviljelystä harjoittamalla ei maataan hyödykseen käyttänyt, voi hän luovuttaessaan maastaan torpanpaikkoja halullisille tilattomille vaatia tältä erikoismaksua, osto- tai käsirahaa. Epäilemättä juuri tämän seikan vaikutusta on, että osto- ja käsiraha yleisem-

min tavataan niillä seuduin maata, missä talonpoikaista torppari- uutisasutusta on syntynyt». Tämän mukaan olisi osto- ja käsirahaa siis otettu uutistorpista, kun taas Warén sanoo, että niistä juuri sitä ei otettu. Onko tämä ymmärrettävä niin, että osto- ja käsirahaa alkuansa otettiin uutistorppain paikasta, mutta ei juuri asutuista torpista, jotka aikaisemmin ehkä ilman muuta siirtyivät isältä pojalle. Myöhemmin taas, jolloin ei enää juuri uusia torppia perustettukaan, sitä ruvettiin ottamaan jo raivatuista. Joka tapauksessa on tuntuva ero uutispaikasta ja vanhasta torpasta otetun käsirahan välillä, jälkimäinen on epäilemättä luonteeltaan paljon »kapitalistisempi».

¹⁰ »Nämä molemmat seikat, käsirahan vaatiminen ja vuokran suhteeton korottaminen, vaikuttavat», sanoo Warén, »että torppien haltijat talonpoikaistiloilla usein vaihtelevat, koska torpparit ainoastaan harvoin sellaisiin suostuvat». Mitä on »vuokran suhteeton korottaminen»? Jos Warén tarkoittaa sillä sitä, että vuokraa korotettiin niin suuresti, että se ei enää ollut oikeassa suhteessa torpparin suorituskykyyn, niin hän epäilemättä erehtyy. Jos hän taas — ja se on luultavaa — tarkoittaa sitä, että vuokraa korotettiin entistä suuremmassa määrässä, niin hän kai on oikeassa. Torpparista tietysti tuntui suuri korotus kohtuuttomalta siinäkin tapauksessa, että hän sen hyvin kesti ja että se muuttuneiden olosuhteiden johdosta oli oikeutettukin; se tuntui hänestä suorastaan vääryydeltä, jos se perustui etupäässä siihen, että hän itse oli edellisen vuokrakauden aikana pannut torpan hyvään kuntoon. Jos vuokra suoritettiin etupäässä päivätöinä, ei se tuntunut raskaalta, niin kauan kuin työpalkat pysyivät alhaisina. Mutta jos torppari työnhinnan noustua laski päivätöittensä arvon rahassa, sai hän vuokralensa sangen suuren raha-arvon, ja silloin vuokra tietysti myöskin tuntui hänestä kohtuuttomalta. Näin ollen on myöskin ymmärrettävissä, ettei hänellä ollut halua erityisesti ponnistella voimiansa tehdessään työtä päätilalla. Monin paikoin katsotaankin, että vuokramiehen tekemällä päivätyöllä on vain noin $\frac{2}{3}$ osaa siitä arvosta, joka palkkamiehen tekemällä päivätyöllä on. Vrt. Aika, 1911, Kyösti Haataja, Torpparikysymyksemme, s. 483.

¹¹ Yhteiskunnallisessa käsikirjassa E. Gylling kirjoittaa tästä asiasta s. 260—61: »Vuodesta 1805 vuoteen 1865 oli torpparien luku kasvanut lähemmä 40,000:lla, mutta jälkeen mainitun ajan pysähtyy kasvu. V. 1875 oli torpparien luku jotenkin yhtä suuri kuin v. 1865. Ja kuvernöörien vuosikertomusten mukaan on sittemmin hidas torpparien luvun kasvaminen huomattavissa aina 1890-luvun ¹alulle, jolloin torpparien luku on suurimmillaan eli

n. 71,000. Mutta tämän jälkeen rupeaa luku suorastaan vähene-
mään. Jo v. 1904 oli torppareita vain 67,000, ja tämä luku on sen-
jälkeen laskenut, ollen v. 1905 n. 65,000». Huomautettuaan sitten,
että, niinkuin jo on ennen mainittu, torppariluvun kasvu jo aikai-
semmin oli keskeytynyt Uudellamaalla ja Etelä-Hämeessä, hän
lisää: »Ainoastaan Oulunlääni osoittaa toisenlaista kehitystä.
Torpparien luku on tässä pohjoisessa läänissä ollut varsin vähäinen,
mutta on se aina viime aikoihin kasvanut. Etupäässä tämä kui-
tenkin johtunee kruununmetsätorpparien luvun lisääntymisestä».
— Tilattoman väestön alakomitean keräämien tietojen mukaan
oli v. 1901 talonosan-vuokraviljelmia (lukuunottamatta siis niitä,
jotka muodostavat manttaaliin pantuja taloja) yhteensä n.
160,000; sellaisia vuokraviljelmia, jotka suuruudeltaan olivat
3 ha tai enemmän ja joiden siis pitäisi vastata virallisen tilas-
ton maatorppia, oli n. 52,000, kun virallisen tilaston mukaan
maatorppareita oli sam. vuonna n. 67,000. Tämä erotus johtunee
m. m. siitä, että viralliselta tilastolta puuttuu tarkka ja selvä mää-
ritelmä maatorpasta, joten on luultavaa, että virallinen tilasto on
lukenut maatorpiksi sellaisiakin, jotka ovat 3 ha pienemmät, osaksi
myöskin siitä, että tilattoman väestön alakomitean tutkimuksessa
se luku, joka esittää 3 ha tai sitä suurempien talonosan-vuokravil-
jelmien summaa, on tullut todellisuutta jonkun verran pienem-
mäksi. Tilattoman väestön alakomitea, Tilastollinen tutkimus yh-
teiskuntataloudellisista oloista Suomen maalaiskunnissa v. 1901, III,
Hannes Gebhard, Viljellyn maan ala ja sen jakautuminen, s. 94.

¹² Mahdotonta se ei tietysti nytkään ollut, vrt esim. Tutki-
muksia vuokraoloista. J. E. Sunila, Talonosanvuokraolot Limin-
gan kunnassa v. 1903, s. 84.

¹³ Torppien luvun lisääntymistä ehkäisi myöskin se seikka,
että torpanpaikkoja ei enää mielellään annettu rintamailla ja että
takamaille, joissa sai elää yksinäistä elämää, ei enää yleensä ha-
luttu mennä.

¹⁴ Henkiluetteloiden mukaan oli vakinaiseen työhön kiinnit-
tämättömän väestön luku, johon suurin osa mäkitupalaisiakin
sisältyy, Suomen maaseudulla

% koko maaseutu-
väestöstä.

v. 1880	514,891 henkeä	27,6
» 1885	592,541 »	29,7
» 1890	693,385 »	32,6
» 1895	773,676 »	34,8
» 1900	857,095 »	36,4

Huomattava on kuitenkin, että nämä luvut ainakin absoluutisina lukuina ovat väärät, jo senkin johdosta että henkilöetteloihin on merkitty sellaisiakin henkilöitä, jotka jo monta vuotta sitten ovat muuttaneet paikkakunnalta. Vv:n 1880 ja 1890 n. s. väenlaskujen tulosten nojalla on nyt puheena oleva väestö laskettu v. 1880 n. 402,000 hengeksi ja v. 1890 n. 505,000 hengeksi, ja tilattoman väestön alakomitean tilastollisen tutkimuksen nojalla v. 1901 640,000 hengeksi. Yhteisk. käsikirja, s. 499.

¹⁵ Tilattoman väestön aseman huonontuminen oli kyllä alkanut kiinnittää valistuneen mielipiteen ja valtionkin huomiota, mutta ne toimenpiteet, joihin tämän johdosta valtion puolelta oli ryhdytty, vv:n 1883 ja 1895 asetukset maatilojen osittamisesta, tilattoman väestön rahaston perustaminen, v:n 1902 maanvuokralaki, jossa maanomistajaintressit muuten vielä olivat liiaksi etualalla ja joka astui voimaan vasta 1904, eivät olleet nyt kysymyksessä olevana aikana vienneet juuri sanottaviin tuloksiin. Useimmat näistä toimenpiteistä olivat muodollista laatua eivätkä tietäneet todellisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia parannuksia. Tilattomat ovat kyllä itsekin huomanneet, ettei vallitseva luokka ole todellisesti harrastanut heidän olojensa parantamista, ja tämäkin seikka on sittemmin ollut hyvänä valttina kiihottajille. — Kruununmetsiin asettumisesta ks. Tilattoman väestön alakomitean mietintö kruununmetsämaitten asuttamisesta.

¹⁶ Suomen kirkkohistoriallisen seuran pöytäkirjat, IX, J. W. Wallinheimo, e. m. t. s. 221, vrt. myös Yhteiskunnallinen käsikirja, Topi Kallio, Palvelijakysymys, s. 362.

¹⁷ Maalaiskuntain kansakoululaitoksen edistämisestä, E. R. Neovius, Tutkimus kansakoulunkäyntimäärästä lukuvuoden 1902—03 ajalla, s. 47. Kansakoulunoppilasten $\frac{1}{10}$ kouluijässä olevista lapsista oli mainittuna lukuvuonna koko maassa 42; eri lääninä kohti se oli: Uudenmaanläänessä 65, Viipurinläänessä 52, Hämeen 47, Turun ja Porin 39, Kuopion 38, Mikkelin 34, Vaasan 34, Oulunläänessä 27.

¹⁸ Tätä arvelua vahvistaa myöskin se saamani tieto, että Keski-Savon kansanopistossa vv. 1892—1902 oli talollisten lapsia 73 $\frac{1}{10}$:ia, tilattomien 26,9 $\frac{1}{10}$:ia. Pohjois-Savon kansanopistossa oli vv. 1895—1905 vastaavat prosenttiluvut 58,8 ja 41,2. Suhde oli siis tässä opistossa tilattomille melkoista edullisempi; tiedonantajani huomauttaa kuitenkin tämän johdosta: »kun oppilaista suuri osa — ainakin aikaisempina vuosina — oli oman toimeentulon ja ammatin varassa, niin ne on merkitty sellaisina kirjoihin, vanhem-

pien ammattia kysymättä. Voi siis olla, että tilattomien luvussa on joitakin talollisten lapsia».

¹⁹ Ylitarkastaja U. Branderin minulle antamien tietojen mukaan on maanviljelyskouluihin pyrkijäin joukossa ollut huomattavasti enemmän talollisten kuin tilattomien poikia. Näihin opistoihin pyrkijöistä oli

	Tilallisten tai tilanvuokraa- jain poikia.	Tilattomien poikia.
Vv. 1892—93	188	111
» 1893—94	292	185
» 1894—95	243	124
» 1895—96	207	104
» 1897—98	287	128
» 1898—99	331	142
» 1899—1900	248	126
» 1900—01	311	121
» 1901—02	311	166

Karjanhoito- ja meijerikouluihin näyttää sen sijaan yleensä pyrkineen tilattomien lapsia hiukan enemmän kuin tilallisten.

²⁰ Tutkimuksia taloudellisista oloista Suomen maaseudulla, IV, J. H. Ilvonen, Maataloudellisista oloista Kuopionläänin Karjalassa, s. 22—23. Vrt. saman julkaisusarjan muita kirjoituksia.

²¹ Pikku-tilalliset ja osa keskikokoistenkin tilojen omistajia ottavat edelleen säännöllisesti osaa maatyöhön, kun taas suurtilalliset ja osa keskikokoisten tilain haltijoita eivät sitä tee syystä tai toisesta — vaatiihan usein jo talouden johto ja valvonta koko heidän aikansa. — Jos otamme, niinkuin ruotsalainen professori Pontus Fahlbeck, luokkajaon perusteeksi työnteon laadun, nim. toiselta puolen sen seikan, onko työ johtavaa vai toimeenpanevaa laatua, toiselta puolen sen seikan, tapahtuuko työnteko päällä vai käsillä, niin saamme kolme luokkaa, ylikuokan, jonka jäsenet tekevät yksinomaan henkistä työtä, joka tosin ei suinkaan aina ole johtavaa työtä, aliluokan, joka tekee työtä käsillä ja jonka työ on toimeenpanevaa laatua, ja keskiluokan, jonka jäsenet tekevät työtä sekä päällään että käsillään. Huomattava on, että viimeksimainitussa luokassa ei voi vetää jyrkkiä rajaviivoja ja että siinä esiintyy monta välimuotoa. Sovittamalla tämän jakoperusteen Suomen maalaisväestöön saamme siis ylikuokan, johon kuuluvat suurtilalliset ja osa keskikokoisten tilojen haltijoita, epämääräisen keski-

luokan, johon kuuluvat osa keskikokoisten tilain haltijoita, pikku-tilalliset ja kaiketi myös osittain torpparitkin, lopuksi aliluokan, johon kuuluu muu tilaton väestö. Vrt. Statsvetenskaplig Tidsskrift, 1909, P. Fahlbeck, De sociala klasserna.

²² Joku saattaisi ehkä huomauttaa: Uskoihan rahvas maanjakohuhujakin, jotka juuri vuosisadan vaihteessa saivat uutta vauhtia, miksei se olisi yhtä hyvin voinut uskoa sosialismia. Erotus on kuitenkin suuri. Puhumattakaan siitä että tilaton väestö hartaasti toivoi juuri maanjakoa, koska se oli paraiten omansa tyydyttämään jokaisen tilattoman kipeintä yksilöllistä tarvetta, nim. halua päästä oman maatilkun haltijaksi, soveltui maanjaon usko muutenkin mainiosti kansan silloiseen ajatuksenjuoksuun, koska tämä toivottu yleinen maanjako nähtävästi oli kansan mielestä vain uusi vanhastaan hyvin tunnetun isonjaon järjestely ja koska sen toimeenpanemiseen ei tilattomien omasta puolesta tarvittu muuta kuin että he vain kiltisti odottivat, kunnes metsät ja maat hallituksen armolahjoina »putoaisivat heidän syliinsä».

²³ Että yksityiset jo ennen suurlakkoa olivat saaneet voimakkaita, käsityksiä mullistavia suggestioneja, siitä on todistuksena m. m. seuraava, sanomalehtireferaattista saatu ote erääseen pakko-luovutusjuttuun sekaantuneen tutkintovangin L:n (maalaisen) oikeudessa esittämästä kertomuksesta. L. oli ennen suurlakkoa liittynyt aktivisteihin, koska hän oli havainnut, että heillä oli sama päämaali kuin köyhälistöllä. Tätä ennen hänellä ei ollut ollut minkäänlaista käsitystä yhteiskunnallisista oloista, mutta astuminen vallankumouksellisten riveihin ja lentokirjaset, jotka hän sai luettavakseen, olivat saattaneet hänet tälle uralle. Hän oli nim. havainnut, että yhteiskunnassa oli monta epäkohtaa, jotka hänen mielestään voitiin poistaa väkivallalla, vaikka hän ennen oli luullut, että ne olivat syntyneet Jumalan tahdosta ja että ne sen vuoksi olivat järkähtämättömiä.

ISÄNNEN SOSIALIDEMOKRATINEN PUOLUE
PUOLUETOIMIKUNTA.

Hinta 75 p.